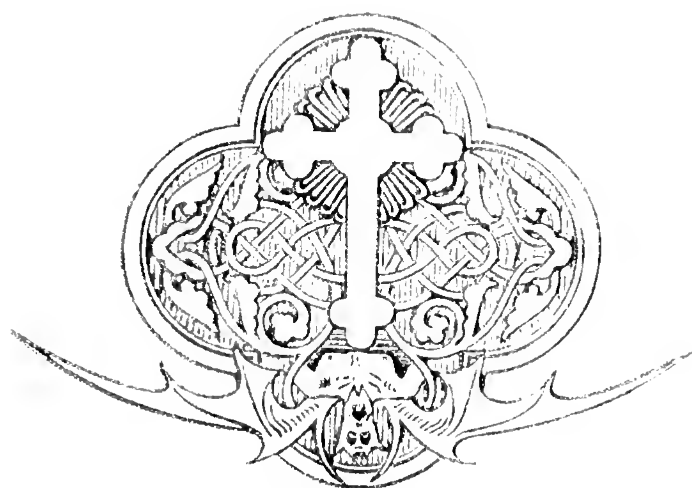

Adolf Liebsc

LEGENDA

BÁSEŇ

JAROSLAVA VRCHLICKÉHO

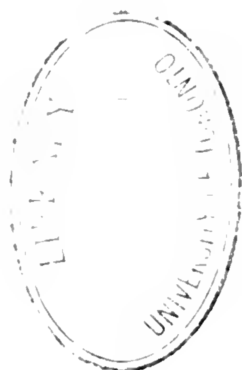
ILLUSTROVALI

KAREL A ADOLF LIEBSCHER

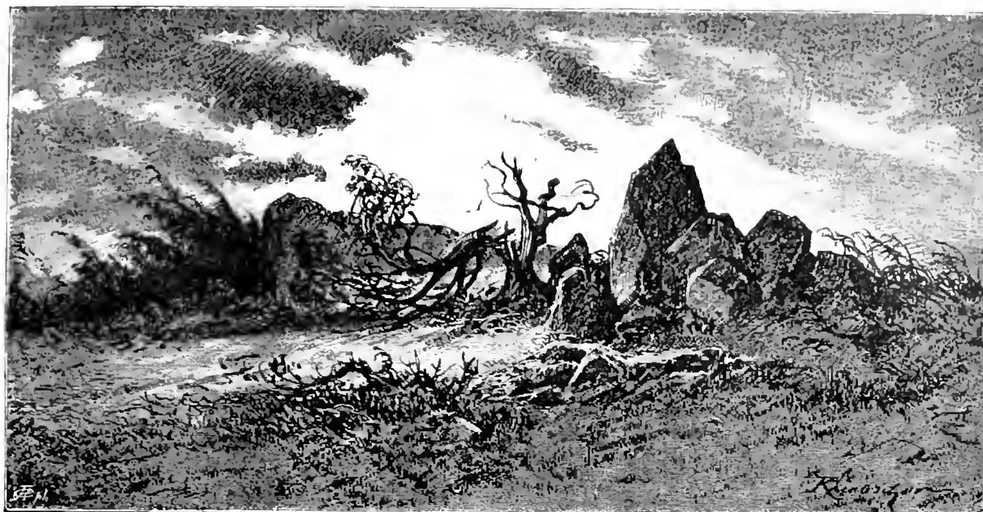

V PRAZE
TISKEM A NÁKLADEM J. OTTY
1884

Legenda o sv. Prokopu

I.

Ú T Ě K.

S vichrem liják svatbu slaví,
hrom jim k tomu tluče v buben,
blesky jsou jim pochodněmi.
Jak to padá s hustých mračen,
jak to hvízdá šumným borem,
hučí, píská, stená, výská,
praští v lese, úpí v skalách,
a krůpěje deště v tanci
poskakují divým tryskem!
Jaký vír a jaká vřava!

Co to letí nade hvozdy
jako dlouhé, šedé stíny,
co se míhá nad propastmi
postavy jak tajuplné,
co přes tesů holé lebky
točí se jak v plachém zmatku?

Jsou to mračna různotvárná,
jež bouř honí bičem blesků
ze dna moře kolem světa?
Mračna z dálky ale z blízka
z mračen těch se drápy vinou,
černé nohy, dračí křídla
Bože! to je smečka ďáblů!
Kam to letí v této noci?

Letí dále, letí stále
nad údoly, nade hvozdy,
blesk před nimi, hrom za nimi,
do křídel jim vichr pere.

Divá jízda, nekonečná!
Letí a v svých nesou pažích
na zádech a ve náručí
trosky soch, to zbytky model
domácích to, starých bohů,
které nyní vyhošťuje
nová víra z české země,
které boří v svatých hájích
ruce, jež k nim spínaly se.
By je skryli před záhubou,
v cizinu je unášejí.
Divá jízda, nekonečná!

Hle tam pět jich, ďáblů starých,
sotva nese těžkým vzduchem
trosku sochy Třihlavovy:
dva má pouze obličeje,
třetí jemu rozdrtila
rána mlatu hromovitá
z ruky kněze nové víry.
Tam dva vlekou sochu Lady,
celou ještě nedotknutou,
Svarohem ten prácně strká,
Velesa ten vleče mrakem,
a ti druzí malé sošky

šetků, skřítků, domovníků,
šklebící se, trpaslíci;
jiný sotva držet může
misky, číše, obětnice,
trojnohy a popelnice.
Těžký let a namahavý!
Ba i zdá se, že bůh nový
teď se spolčil s živlů vádou:
lijavec a blýskavice
v tvář jim šlehá bez ustání,
na křídla jim padá mlha,
a ten vítr v divém shonu
v kotouč stáčí jejich řadu,
zmítá jimi, strká jimi.
Hrozný vír a děsná vřava!

Z lesů trčí plochá skála
jako stůl. Sem zaměřili,
složili zde těžké břímě,
každý sedl na svou sochu,
oddýchali dlouhou chvíli
jazyk rudý vyplazivše,
a sklonivše černá křídla.

»Jaký nečas! věru, bratří,«
nejstarší všech jal se mluvit,
»umdlen jsem tím hrozným letem
víc, než na ďábla se sluší.
Slyšte radu: nedaleko
odtud v skalách, v černých hvozdech
neznámá sluj tmavá zívá,
prostranná jest, vlhká není,
měkký mech jí stěny kryje,
jak by sám zval k odpočinku.
Na mou věru, ve sluj tuto
složme těžké břímě svoje,
noc a den tam zdřimněme si.
Snad ulehne živlů váda,
blesk snad zhasne, vítr stichne

a my zítra v nočních stínech
dále, dále poletíme
z nevděčné té země české.

Přijato hned celým sborem;
hlučně všechen dav se zvednul,
břímě své zas chytil razem,
vznesl s ním se do povětří
a zas dál to jelo, hřmělo,
v čele všech, kdo návrh dělal.
Na cestu jim blesky plály,
hvozd pod nimi stenal, úpěl,
jako proutí ohýbaly
stověké se, šeré duby,
se skal valily se řeky.

Jako tlumy tmavých mraků
jen se mihla ďáblů smečka
a zmizela v černé noci.

II.

V JESKYNI.

Neustal hrom hučet v skalách,
dešť se líti s oblak proudem,
blesk se míhat, vichr výti,
ale v letu mezi mraky
ustanula smečka ďáblů,
jak jim z dálky mezi lesy
kynul černý jícen sluje
jako brána k peklu děsná.
Zavýskli, se zachechtali,
jakby vítr dal jim křídla,
vjeli rychle úzkým vchodem,
protáhli se s tíží bohů,
zmizeli jak stíny v sluji.

Prostranná sluj suchá byla,
jako satan předpověděl,
skalné sloupy klenbu nesly
krápníkovou, mech se chytil
zelený a pěkně šedý

na kořeny starých stromů,
které jako mocné žíly
protkávaly celou klenbu.
Sem tam v koutech suché listí
sladkým dechem podjesené
zavonělo, sotva noha
zapletla se v jeho vlny.
Sotva zvěř tu skrýši znala.
Hustá tiseň keřů, větví
kryla vchod, že ani jedna
nevpadla sem kapka dešťna.

Útulná tma rozložená
kryla vše, jen blesk se mihnul
slabým kmitem skrze houští
a zas hasnul — pouze šelest
deště v listí neustával.

Sem ukryli staré modly;
urvali pak balvan velký,
zakryli jím jícen sluje,
usedli pak v polokruhu
do mechu a v suché klestí,
smáli se a pošklebali,
mlaskali a hovořili.
Bylo jim zde dobře v suchu.

Ozvěnou hrom hučel z dáli,
ozvěnou jen kapky deště
šelestily jako v snění,
vítr stich', že bylo náhle
slyšet každé hnutí v lese,
jak praskalo klestí v mechu
pod útěkem plaché zvěře,
jak zaskřípla stará sosna
třímající v objetí svém
supí hnízdo plné mláďat,
jak se utrh' kámen s štítu
skaliny a dál se šinul,
a ty všecky jednozvuké,
tajuplné, bájuplné
hlasy lesa o půlnoci.

V hlubokém tom utišení
bylo náhle slyšet kroky
vzdálené, však bližší stále,
šelest, jak by rozhrnoval
někdo větví hustou clonu,
jak by dral se skrze houští;
teď již blízko vedle vchodu
zněly jasné tyto kroky

těžké, přísné, dál a blíže,
jak by někdo sluji hledal.

Ulekli se ďábli rázem,
hlavy stiskli dohromady,
pak se znova rozesmáli —
kdož by moh' je tady rušit!

V tom však zaduněly rány,
těžké rány, jako mlatem
na balvan, jenž otvor skrýval,
těžké tak, že zachvěly se
stěny skal, že vyplašený
z houštiny pták vylít' s křikem
a se vznášel v dlouhých kruzích
na šumících, těžkých křídlech.

Balvan chvěl se, povoloval.

Vzchopila se ďáblů smečka,
s rykem ku vchodu se hnala,
všichni tlačit pomáhali:
opřeli se v půdu patou,
jeden čelem, druhý zadkem,
tlačili, a řetěz pevný
spletli z rukou, noh a křídel.

Ale rány nepřestaly,
hřměly dále, bez ustání,
balvan chvěl se, povoloval,
ďábli víc a víc jej tiskli —
těžký zápas k nepopsání!

Rána hromu zaduněla;
uhodilo vedle sluje
až v základech zem se třásla,
obrovský dub, nade slují
jenž své větve rozprostíral,
hořel jako jasná svíce,
blesk si z něho třísky krouhal,
sjel po hladkém kmenu dolů,
smek' se v skálu jedním skokem,
balvan rozstřík' v čtyry kusy,
s rachotem jenž valily se
v sluj a strhly svojím letem
ďáblů rej, jichž řetěz hustý
roztržen se kolem svíjel.
Za balvanem ale běda —
jak by blesk byl jeho poslem,
veliký muž objevil se,
černovlasý, černovousý,
v říze hnědé, provaz bílý
kolem beder, v ruce svojí
obrovskou hůl s křížem zdvihal,
a tím krokem, jenž již z dáli
zlekal ďábly, teď se blížil,
nadlidský, pln velebnosti.
Svíjících se, stenajících

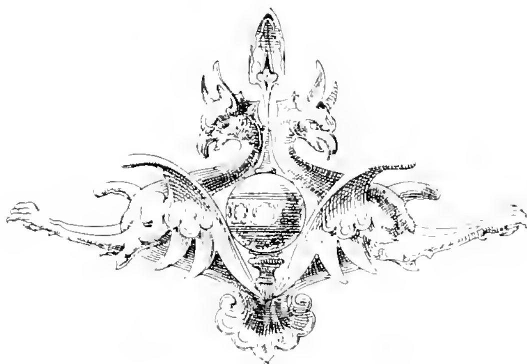
ďáblův ani neznamenal,
z hořícího dubu urval
velkou snět, ji zamáv vzduchem
pochodní jak plápolavou,
napřed strčil svou hůl s křížem
a pak vešel do jeskyně.
Pochodeň svou zatknul v skalu,
rozhlížeti jal se kolem.

Polekaná rota ďáblův
ukryla se v kouty sluje,
neb za sochy starých bohů,
on však vida jejich tváře
šklebné, zlobné, posměvačné,
strhl s beder provaz bílý,
spletl důtky uzlovité,
zvolal hlasem jako bouře:
»Jmenem Otce, Syna, Ducha«
a již jal se ďábly mrskat
z koutů, kdež je všecky plašil,
až se jeho pod nohama
svíjeli, pak jedním rázem
vzpjali se a k stropu vznesli,
vyrazili s třeskem děsným
díru v klenbě; ještě zasáh'
hrozný provaz, lítající
jak blesk bílý šerem sluje,
kopyto neb křídlo dračí,
a již po nich ani stopy.

Ustal mnich v své těžké práci,
bedra převázal si opět,
berlu s křížem pozveď k nebi,
klekl na zem, hlasem velkým
zapěl, až tím skály zněly:
»Hospodine, pomiluj ny.«
Dopěl a pak ještě dlouho
klečel vroucích na modlitbách.
Bouře přešla a skrz otvor

vyraženým letem ďáblů
dívaly se do jeskyně
poprvé snad od stvoření
veliké a zlaté hvězdy.

Tak se Prokop, sluha boží,
ubytoval na Sázavě.

III.

ORA ET LABORA.

Slunce vzešlo v plné kráse
na azurném, čistém nebi,
když ze sluje Prokop vyšel
po noci, již v rozjímání
v kleče ztrávil v bdění smutném.
Vyšel v les dík vzdáti bohu,
vyšel v les též práci hledat,
neb dle řádu Benedikta
s modlitbou má ruku v ruce
práce jíti, jak na květu
s krásou barev zdobných vůně.

Vyšel v kraj se opíraje
o sekery topor silný,
kterou včera hřímal v balvan,
jenž mu bránil přístup k sluji;
vyšel, aby v temném hvozdě
skácel strom, jenž potřebného

poskytnul by jemu dříví
na zřízení domácnosti. —

Kráčel úzkou stezkou v skalach
plnou výmolů a strži
od včerejší bouře vrytých.
Neschůdná to byla cesta,
ale s vrchu vítala jej
taká vůně, taká svěžest,
taký chlad a šum a něha,
že rád zostřil kroky svoje.
Kamení se lesklo v slunci,
rosné perly mezi travou
mihaly se celým deštěm,
mech, jenž visel stromům s brady,
svěžesti se lesknul novou,
kůra bříz jak roztavené
stříbro hrála v šeru buků.
Lilie polní vedle cesty
chvěly se a ukláněly
a ze srdce modrých zvonků
motýl, jenž tam přenocoval,
vylít', že se zdálo mnichu
jak by jeden z pěti lístků
ožil a se vznesl v azur.
Z hloubi lesa tam, kde šero
usedlo jak šedý pavouk,
jehož sítě nekonečné,
stíny stromů, v dál se táhly,
ozýval se žežulice
věštný hlas a melodický,
drozd jí v stráni odpovídal
druže k jejím táhlým žalům
všecky snivé hlasy lesa,
větrů ston a ševel listí,
větve drsné zaskřípnutí,
bzukot mouchy polapené,
když po suchém listu běží.
Časem zazněl silný hlahol

jak by kdosi neviděný
z hloubi duše oddech' sobě,
nebo jakby mocnou rukou
zasah' kdosi v struny harfy,
vítr stromů korunami,
projel a zas zapad' v houšti.

S jasnou myslí kráčel Prokop
výš a výše srážnou stezkou,
cítil, jak se hruď mu šíří
volností, jak s vůní lesa
samoty dech dotýká se
jeho skraní vraskovitých.
Kráčel v před a chválil boha,
že jej vedl z labyrintu
lidských mdlob a snů a bojů
v tento klid, v to ticho lesní.

Nyní stál na čele hory.
Obzor před ním nedozírný
rozvinul své pestré vlny.
Kam pohlednul, samé lesy
černaly se, modraly se,
k nebi lnuly dlouhým pruhem
a z nich, jako oběť ranní
stříbrna se nesla pára.
Sem tam mnohý obr valný
výš povznesl pyšné čelo,
blesků rýhou znamenané
a rozpínal v dál i šířku
rozsochaté větve svoje,
jak by hlídal rod svůj celý.
Nejníž pod ním, pod úbočím
svislé, nahé stěny skalní,
proudila se bystrá řeka,
pěnila se o balvany,
burácela, jak jí v cestu
strom se manul vyvracený.
Celé roje ptactva vírem

kroužily nad černým hvozdem,
křídel ruch a stromů šelest,
vody šum a ptactva povyk,
tisíc hlasů pojilo se

v plesný vír, jenž hlavu snící
opojil až do závrati.

Sotva Prokop odhodlal se
odvrátit zrak udivený,
tu na srázu nad propastí
vyhlídnul si statný dubec
mohutný a rozložitý,
ruku vzpřáh' a již chtěl vzmachem
ránu pustit na kořeny:
když zrak jeho utkvěl náhle
ve koruně — tam hnízd plno,
tísnilo se vedle sebe,
jak by stromu byly plody —
a z těch hnízd se vztahovaly
k němu žluté, nahé krčky,
a nad hnízdy úzkostlivé
matky v skřeku poletaly,
a v haluzích šumělo to
jako vzdechem, jako pláčem.

Nevyzpytný pocit schvátil
mužné srdce Prokopovo,
sekera víc nedopadla,
klesla ruka napřažená —
nemoh', nesměl, nechtěl ani —
zadumal se, used' pod strom;
v jeho hrudi neznámý hlas
volal k němu: Jakým právem
chceš zde kácet svaté stromy,
cizinče, řci, jakým právem?

A tu se mu zdálo náhle,
celý kraj ten, jak jej viděl,
že jest velká bytost jedna,
velebný kmet hrůzyplný,
jeho hlava v azur nebes
utajena skály kosti
mohutné jsou jeho lebky,

údy hory, vous a šaty
nekonečné šumné lesy,
přepásán jest lesklým pasem,
řekou, jež se blyští v slunci:
a ten stařec kráčel k němu
blíž a blíž a mluvil děsně
šumem vlny, šeptem listí,
zpěvem ptáků, hlasy lesa:
»Cizinče, co žádáš na mně?

Proč jsi přišel klid můj rušit,
kácet moje staré stromy,
z pestrých obrub řízy moji
shazovat mi hnízda ptačí,
plašit moje hnědé srny,
hledat cestu v doupě lišky,
přistřihovat orlům křídla
a svým krokem rušit reje
mladých vlků při měsíci?
Jdi jen zpátky, odkuds přišel,
přej mi klid a zapomnění!« —
A ten stařec kráčel blíže;
jak otvíral svoje ústa,
Prokop uviděl v nich světy
kolující, rojící se,
slyšel hlas jak orkán dutý,
praskot stromů, skalisk, děsný
vír a závrať, jak by všecko
mělo v chaos prvý klesnout.
Prchati chtěl před tím zjevem,
jenž vztahoval po něm ruce,
couval dál až ku pokraji
nakloněné strmé skály,
jeden výkřik a již letěl,
tma jej polkla v bezdný jícen,
cítil jen a tušil propast.
. . . .
Probudil se — ležel v mechu.
Slunce k horám sklánělo se,
u nohou mu lesní králík
škubal jetel bělokvětý,
z houští laně dívaly se
bez bázně, jak modré oko
hořce k jeho skrani sklánět
plný květ a tiše, tiše
přes mozolnou ruku jeho
sluníčko se bralo lesklé
polo křídla roztáhnuvši,
jak by chtělo z jeho dlaně

vzletět přímo ku obloze
Pánu bohu do okénka.
Prokop cítil slzu v oku
a v své duši cítil radost;
tajný hlas mu pravil tiše:
Kdo je dobrý, vždycky žije
s přírodou ve blahé shodě.

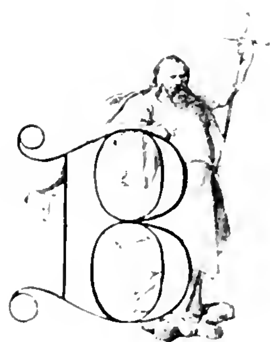
Zpáteční pak nastoup' cestu.

IV.

RARACH

Bylo šero v jeho sluji,
když se vrátil, sotva oko
rozeznalo rozházené
balvany a trosky kolem,
jež se tměly vstříc mu v dáli
jak podzemní, zasypané,
staré město v rozvalinách.
Umínil si Prokop svatý
uklidit trochu z cesty
tuto spoustu: balvan jeden
za oltář mu sloužit mohl,
za stůl jiný, místo lože
na hromadě klestí v koutě
podhlavníčkem měl být jiný,
ostatní chtěl vykliditi

a z nich malou zídku složit
kolem vchodu svoji sluje.

Našel si dvě suchá dřeva
rychle třel, až oheň chytil,
až skočila z troudu jiskra,
za ní slabý proužek dýmu,
jemuž brzy ve zápětí
trysknul plamen oranžový:
zapálil tak velkou dračku,
v skalu zatk' ji a již počal
odklízeti spousty skalin
zpívaje si při své práci
velkým hlasem, který klenby
odrážely mocným echem,
oblíbenou píseň svoji:
»Hospodine pomiluj ny«.
Rudé světlo vyloudilo
dlouhé, černé stíny všemu,
ty se vlekly dlouhou řadou
po stěnách a po klenutí,
jako hadi objímaly
celou sluji; časem spadla
s uhořené dračky slza,
rudá slza padla na mech,
jenž jsa vlhký syčel chvíli.
V těchto troskach a v těch stínech
rozháněl se obrovitý
mnich a házel rukou smělou
staré modly zpřeražené,
teď z nich oltář a pak lože
rukou skládal neumělou.

Náhle v práci zastavil se,
ruka vázla, noha couvla;
jak hnul sochou Svantovíta,
slyšel ostré zaupění,
jak by mladé vlče vylo.

Myslil zprvu, poraněné
že snad zvíře za brlohu
vynašlo si tuto sluji,
by zde tiše dodělalo.

Skočil rychle, strhnul dračku,
svítil blíže a již žasnul:
u nohou se cos mu tmělo,
chlupatý a černý kotouč,
modly roh té divné zvěři
prsa tísnil sténající.
Odvalil hned Prokop balvan
a teď teprv v tvář se díval
svému hostu: viděl rohy
nízké, trochu zakřivené,
rudý jazyk, oko malé,
blýskající rudým žárem,
ústa pěnou postříkaná
špinavou, dech cítil sirný.
Potvůrku si chytil za krk,
obrátil ji více k světlu,
kosmatý zřel ocas tvrdý,
na lopatkách houpala se
malá křídla netopýří,
konec jejich s drápem ostrým,
v kopyta se kryly nohy.
Usmáti se musil Prokop,
jak to vyžle šklebilo se,
opici hned a zas vlku
podobné v svém pitvoření.
Ze všech stran si svítil na ně,
požehnal je křížem svatým:
»Azazeli, pekla zmetku,
proč se svíjiš u mých nohou?
Jdi a vrať se v místa pustá,
skučíš jen — nuž odpovídej!
Neznáš řeči? Jmenem Boha
Stvořitele, Spasitele
zaklínám tě; pověz nyni,
co tu chceš? — jsi raněn, zmetku?
ukazuješ k vchodu sluje?
zasáhl tě včera balvan?
Nepochopils ještě, bleskem
že mi Pán sám klestil cestu,

dračí plémě, rode hadí?
Chci, bys mluvil, jak tvé jméno
mezi duchy ztracenými?
Vrčíš jen jak vzteklé štěně
ra, ra! nuže, sluj mi ‚Karach'.«

Zatknul zase Prokop dračku,
utrhl kus šatu svého,
léčivých naň kladl bylin,
jež natrhal ráno v lese.
Klekl k zmetku s usmíváním
obvázal mu poranění,
s beder snal svůj provaz bílý,
do kozelce čerta svázal,
nebo nejmíň lze mu věřit,
když mu děláš dobrodiní.
V pravici vzal hůl svou s křížem:
»Nyní mluv a zpovídej se,
kdo jsi, jaká tvoje zloba,
rci, čím hřešíš proti Bohu,
rci, čím hřešíš proti lidem,
rci, čím chtěls mne pokoušeti.«

Ďas jen vrčel a se šklebil.

»Jak, ty nechceš odpovídat?
Připravím ti horkou lázeň!
Zpovídej se — svádíš lidi
ku krádeži, ku opilství,
ku smilství a ku rouhání?
Mlčíš, nuže já teď mluvím.«
Při tom statně holí mlátil
v záda zmetka, jenž se svíjel,
vrčel jen a stále šklebil.

»Jménem Boha zaklínám tě,
Azazeli, do třetice:
mluv, zda vjíždíš v těla lidská,

vznécuješ v nich vztek a chlipnost,
v modlách ukrytý se chechtáš,
žertvy sníš vždy místo bohů?
Mlčíš, nuže, já teď mluvím!«
A zas holí ďábla mlátil,
jenž se svíjel a jen vrčel.

»Zlomyslný, potutelný,
škodolibý posměváčku,
znám tě, znám, již nemýlím se,
malý zmetku, teprv učeň
řemesla jsi ďábelského.
Jen mně pěnou jedovatou
neposlintej obě ruce!
Nejmenší jsi, malicherný
šotek, jenž si blázny tropí
z moudrých lidí, bohumilých.
Tys na kápi všehomíra
rolnička ta vysměvačná,
která v děsný hovor živlů
syčí vždy svůj ostrý výsměch;
tropíš samé maličkosti,
podpichuješ, podpaluješ.
Viď, teď jsem ti trefil v notu?
Když chce poutník unavený
píti v lese ze studánky
průhledné a křišťálové,
ropuchu v ráz hodíš do ní,
jež mu bahnem zkalí vodu.
V jeseni ty nad močálem
bludičkou se často míhaš,
s pravé cesty svádíš chodce;
poustevníka v rozjímání,
který vidí sedmé nebe,
šimráš v nose proměněný
v malou mušku, tak že kýchne,
do klekátka vrazí hlavou,
zakleje a spadne s nebe.

Zhasíš světlo ve průvanu,
abys lidi k zlosti vzbouzel,
schováváš a zastrkuješ
různé věci, a když v shonu
celý dům je pracně hledá,
skrčen kdesi v koutě stropu
ty se chechtáš z plné duše.
Na nůž, který vrah si brousí,
když jej k cíli vést nemůžeš,
aspoň plivneš, aby ostří
rychleji se utvořilo.
Dívkám, které při měsíci
pro vodu jdou ke studánce,
zdviháš sukně nad kotníky,
k pokušení mladých hochů,
jenž za nimi z dálky míří.

Zlobo v lidech, zlobo v zvěři,
zuřiš v lišce polapené,
že prokousne ruku lovce,
spáre supa, trne růže!
Viď, že uhoď jsem tvé hříchy,
dost máš ran, měj rozhřešení!
Jmenem Otce, Ducha, Syna —
vševládného Hospodina,
vyžeň zlobu z mysli svojí,
buď mým sluhou poníženým!
Viz tu kříže svaté dřevo!
Mlčíš jen a zrakem svítíš?
Chceš zde býti mojím sluhou?
Vrtíš sebou, vida brachu,
teď mi lízáš obě ruce!
Chceš být vděčný, mlčelivý,
pravdomluvný, prázdný klamu?
Slibuješ mi polepšení?
Dobře; ale za své hříchy

za pokání ve kozelci
přes noc celou svázán budeš.«

Domluvil a chytil čerta,
odnes' v kout jej — ten se ztišil,
pouze jeho oči blesknę,
zeleně a plapolavé
svítily tmou šeré sluje.

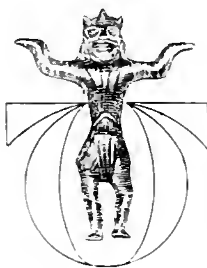
Dračka dávno dohořela
Prokop zůstal na modlitbach.

V.

STAŘÍ BOZI.

Unavený dlouhým sněním
klesl Prokop na své lože,
neusnul však; v duši jeho
bylo jako před soumrakem.
Mdloba těžká jako balvan
na srdce mu lehla, stiskla
pěstí dravou hrdlo jeho
a pod víčka sypala mu
žhavý, ostrý písek bdění.
Ležel jako bez života —
ale duch v něm bouřil, v žíly
hnal mu lávu horké krve.
Dlouhý půst a rozjímání
spjaly v pouta jeho údy.
S otevřeným ležel zrakem,
prsa těžce oddýchala.

V sluji bylo pološero;
rozházené kolem skály,

trosky soch se pouze tměly.
Prokop z lože nerozeznal
rysy jejich gigantické;
zdálo se mu, jak by časem
některý hnul sebou balvan,
jak by modla vztáhla ruku;
zdálo se mu, z hloubi země
jak se derou temné zvuky,
do stěn skalných kterak buší
vzdáleně a vzdáleněji.
Teď zas kdosi kráčel horem,
přes klenutí kráčel zvolna —
Prokop čekal každou chvíli,
že u vchodu sluje zjeví
tmavý stín se — čekal darmo.
Povstal a chtěl ku modlitbě
sklonit nohu, sepnout ruku,
koleno však zdřevěnělo,
ruka jeho zkamenělá.

V leže chtěl se modlit nahlas
nebo zpívat — ale darmo;
hrdlo stáhla jemu úzkost.
A tak ležel dlouho v snění,
cítil, kterak nade hlavou
čas mu spěje letným křídlem:
žízní rty se otvíraly,
pot mu proudem stopil skráně.
Chtěl se mocí vzpamatovat,
ale jeho duch již zmizel
v nekonečném moři představ.

Šero v sluji náhle tálo,
slabý úsvit plným proudem
z koutů lil se v jedno kolo,
světla šípy v krátké chvíli
v paprsky se zlaté shlukly,
mezi nimi jasné slunce
rostlo stále větší, větší,
zakrylo vše rudou září;
z toho slunce zvedala se
nádherná a gigantická
postava, tvář samé blesky,
u hlavy jí velký orel
roztahoval chmurná křídla,
z prsou její vyrůstala
obrovitá hlava tuří,
černá, šklebná, z její nozder
sršel zlatých jisker liják,
ruka pravá pozvedala
ohromný štít bazaltový,
z něhož rovněž vyrůstala
děsná ona hlava tuří;
ruka levá ukláněla
k zemi sekeru, jež dvojím
lesknavým se ostřím smála;
tahy tváře, vous i vlasy
všecko ztrácelo se v blescích.
Prokop musil odvrátiti

od zjevení svoje oči.
Poznal razem Radohosta;
bůh stál chvíli bez pohnutí,
náhle rostl v nekonečnost,
z hlavy jedné zrostlo sedm;
každá z nich meč měla v ústech
obrovský a dvojbřitnatý,
že se zdálo, jak by sedm
proudů ohně vytekalo
z boha sedmi úst, proud osmý
ve podobě meče třímal
v obou rukou sám zjev děsný.
Z něho válo také teplo,
jako z výhně spící sopky,
která kouří po výbuchu;
zdálo se, že všecko teplo
přírody, vše síla tvorčí
ohně vlnami se prýští
ze sedmi úst Rujevita
v plodná prsa staré země.
Brzy ale oheň hasnul,
bledší záře vycházela,
kolos padal v pidimuže,
obr stal se trpaslíkem,
z rukou jemu padly zbraně
vetchý kmet stál před Prokopem.
Matné slunce podjesené
plálo v jeho sivých očích,
podíval se na Prokopa
a již mizel — na zem za ním
nořila se jiná z temna
postava, jak vrostlá v půdu;
nohy holé po kolena,
dvoje prsa, dvoje záda,
čtyry hlavy, čtyry krky,
brada pěkně uhlazena,
vlasy úzce přistřižene,
obrovský meč v pravé ruce
s pochvou zdobně vykladanou.

Poznal Prokop Svantovíta,
za ním objevil se Tříhlav;
přes oči a ústa jemu
závoj splýval zlatotkaný,
neměl znáti srdce lidí
ani soudit jejich činy:
obraz hrozné lhostejnosti,
kterou vždycky ku člověku
příroda se vychloubala.
Sotva zmizel v pološeru,
růžový mrak rozvlnil se
a po jeho proudech táhly
labutě a holubice
duhami za křídla sněžná
přivázány k velké škebli,
v které stála svatá Lada
v lesku nesmrtelné krásy.
Ňadra měla obnažena,
plný bok jen zadržoval
průhledný šat, že se nesvez'
k jejím nohoum jako oblak,
před sluncem jenž rozplývá se.
Vlasy zlaté padaly jí
po skráních a po ramenou
kadeřavým vodopádem
až k růžové paty důlku;
v ústech měla poupě růže,
v ruce pravé měla jabko
veliké a granátové,
věčný symbol zúrodnění.
Smích spal v jejím obličeji,
rozlit po něm zlatou vlnou,
div nesplách1 s korálových
rtů jí poupě, jež se chvělo,
a jak tiše sklonila se
nad Prokopem, ihned spadlo
s jejích úst v změt jeho vlasů;
divoce se zachvěl Prokop
pod jich ňader žhavým sněhem,

sebral sílu nadpozemskou,
na loži se rázem vzpřímil,
křížem čelo požehnával.
Přelud zmizel a s ním záře:
kolem tma, však z kouta sluje
vyšleh' náhle rudý plamen,
provázený dutým treskem,
jak by tisíc hromů rázem
vzbudilo se, divý lomoz,
jak by zem se třásla, vody
jak by tryskly z hlubin k světlu,
a ten plamen stále větší
svíjel se jak lesklá zmije,
a v něm Prokop rozeznával
temný stín, jenž rázem zmizel,
sotva plamen v před se šinul. —
Temný rachot neustával.
Perun mluvil.
Rychle Prokop
skočil s lože, sepjal ruce,
jal se křičet velkým hlasem:
»Kde jsi, Pane, Hospodine,
promluv nyní, mám-li věřit,
před kým sklonit mám svou šíji!
Pane, jenom krůpěj rosy
v sprahlou duši, jeden paprsk!
A vy Síly, Živly, Moci:
kdo jste, proč jen v ohni rudém
obličej váš se mi jeví!?
Vždyť Jehova sám též viděn
v ohnivém byl žhoucím keři!
Živlové, jste vy snad bohy?
Třtina člověk jen se chvěje,
když se náhle pohne země.
Já však ani nechvěju se,
hledám pravdu, Hospodine,
plakal jsem, teď ale úpím,
volal jsem, teď ale křičím,
a ty děsná, šklebíš se

výhni rudá, z které Perun
ozývá se hukem hromu: —
aj zde kříže svaté dřevo,

v ruce s ním chci tebou projít,
bych měl zhynout. Já chci pravdu,
světlo, pravdu, slyšíš, Pane?«

A již v ruce berlu s křížem
vrh' se v plamen s třeskem hromu;
tento zhasnul, kotouč dýmu
otvorem se valil k nebi.

Šero jitra padlo v sluji.
Prokop ležel v středu model
skrvácen a zedrán celý,
usmíval se lehce v spánku,
andělů jak zřel by zástup,
jenž se k němu snášel s nebe,
a chlad s vůní řasným křídlem
vál mu v duši polekanou.
Světlo rostlo, otvor sluje
rozlíval ho celé moře;
jím se nazpět ubírali
andělé a k prahu nebes
skřivánek jen jásající
za nimi spěl s písní díků.

VI.

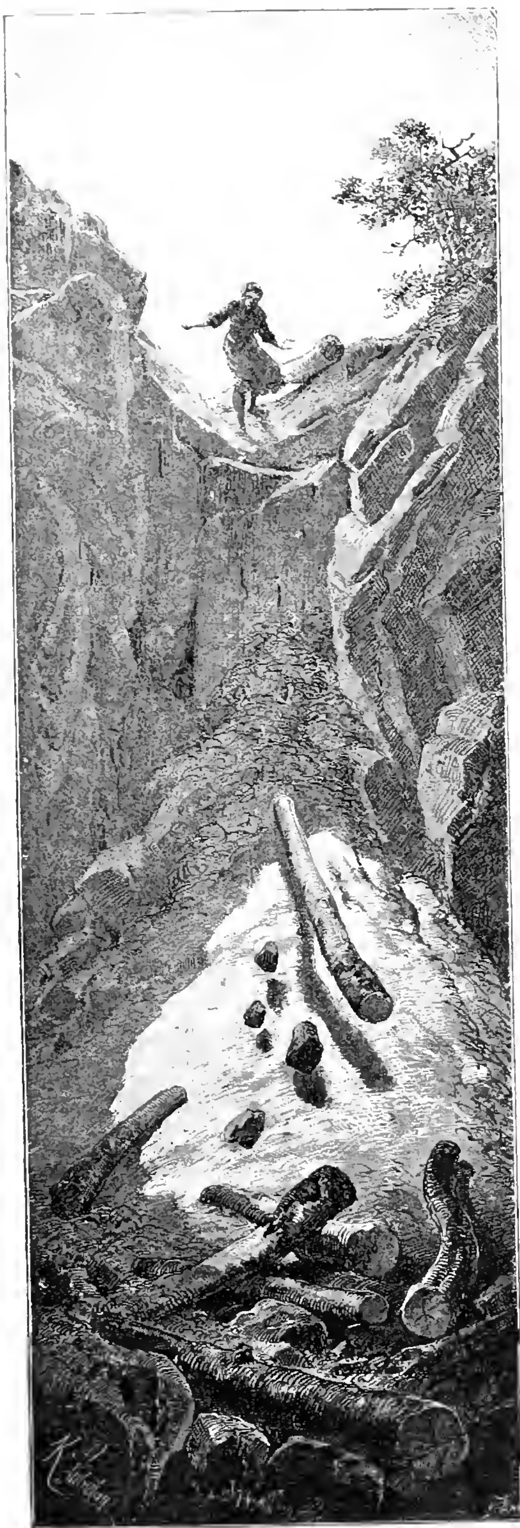
VČELY.

Velebí má duše Pána,
z prachu pozveď stísněného,
hruď mi přikryl víry štítem,
když jsem tonul, dal mi ruku!
Alleluja! Alleluja!
Strhal všecky sítě vrahů,
v které lapili mé srdce,
jak list k vodám nakloněný
obrátil mou duši k slunci.
Prchly všecky stíny noční,
prchly v doupě skal a strží.
Jitro! jitro! Alleluja!
Zem a nebe usmívá se
a má duše jásá blahem!«

Mohutným tak jasným hlasem
ráno Prokop prozpěvoval,
poražeje modly bohů;
bleskem lítal jeho topor
mlátil, bušil, bil a drtil,
bleskem plálo jeho oko,
hruď se nesla pyšnou vlnou,
rty se chvěly hlasným zpěvem.
»Velebí má duše Pána!
Alleluja! Alleluja!«
Rozbil Prokop všecky modly,
z trosek jejich v koutě šerem
ohniště si pěkně srovnal
právě pod otvorem sluje,
aby dýmu sloupy šedé
volnou měly cestu k nebi.
Z kamení, co zbylo ještě,
zídku srovnal, malou předsíň;
získala tím celá jeskyň,
kde moh' dříví ukládati,
nástroje a potraviny.
Jeskyni pak čistě vymet',
díry v stropě vycpal mechem
a ve skalách vytesal si
výklenky jak malá okna.
Balvan, jenž stál blíže vchodu,
vyhloubil si na kropenku,
jiný balvan byl mu stolem,
jiný klekátkem a ložem.

Vyšel v les. A kácel stromy,
chtěje sbíti pevné dveře,
aby v zimě sněhu spousty
nezanesly vchod mu k sluji.
Přemýšlel, jak pluh by zdělal;
vesel stromy otesával,
velké větve přisekával,
klestí vázal do otýpek,
by je snadněj dostal domů

holé kmeny ale přivlek'
silou obra až na pokraj
srázné strže, tam kde skála
skláněla se kolmou stěnou;
odtud pak je spouštěl dolů.
Hoj, to byla jízda divá!
Štěrk a hlína ve ručejích
valily se s každým kmenem,
ve kotoučích prach se zvedal;
dutě zaduněla země,
ohlas v dálce odpovídal.

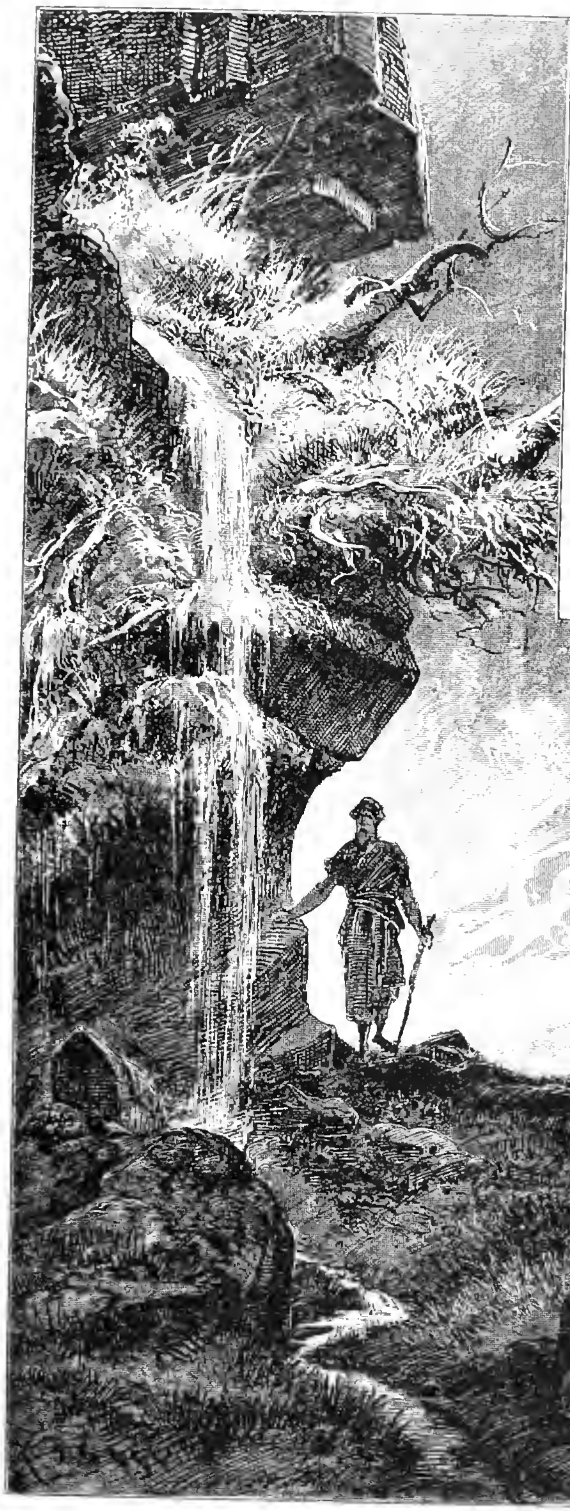
Při té práci namáhavé
poledne jej překvapilo,
cítil, slunce kterak pálí,
sekeru svou zaťal v pařez,
ku modlitbě sepjal ruce,
pak po krátkém rozjímání
zašel v les. Chtěl najít sobě
čistý pramen svěží vody
a kořínky lesních bylin.

Dral se houštím: na mýtině
teď se octnul — jaké parno!
Cvrčků ostrá píseň zněla
z rozpukané, sprahlé země.
Mýtinu chtěl obejíti,
když tu náhle v středu její
starého si dubu všimnul,
který v dálku na vše strany
rozkládal své bujné větve.
Kolem dubu poletoval
vyplašený, polekaný
zástup včel a hlučně bzučel.
U dubu se cosi tmělo.
Přišel blíž a viděl: hnědý
medvěd na zadních stál nohou
u stromu a hlavu celou
do dutiny stromu strkal.

Přední prackou začal potom
celé zlaté plasty medu
vytahovat. Prokopovi
líto bylo v této chvíli,
sekeru že nevzal s sebou.
Spoléhal však v pomoc boží,
obešel strom nenadále
hledaje kůl nebo dřevo,
jímž by v boj se mohl pustit.
Medvěd však jej spozoroval,
nechal medu, obrátil se
a po zadních nohou začal
točiti se za Prokopem.

Tento vida nebezpečí
nechal všeho, beze zbraně
šel mu vstříc — teď uskočil mu,
teď mu nadběh' kolem stromu.
Honili se hezkou chvíli,
medvěd bručel rozzlobený,
oči jeho div mu z důlků
nevystouply, a srsť jeho
trčela, se čepejřila.
Bleskem nadskočil mu Prokop,
ruky vzmach, a mocnou pěstí
zasáhnutý prostřed čela
s temným řevem klesl medvěd.

Ležeti jej nechal Prokop,
k stromu šel — hle z díry jeho
kynuly mu zlaté plasty,
veliké a plné medu.
Celý stoh jich vybral s chvatem,
sotva vše moh' pojmout v náruč.
Myslil při tom, kterak medu
okusil sám Vykupitel
po zázračném z mrtvých vstání,
když se octl v společnosti
nevěřících apoštolů.
Medem též byl živ Jan Křtitel,
který rovnal stezky Pánu
a žil v poušti v dávných časech.
Po tak tuhé dnešní práci
chutnal doušek chladné vody,
který našel blíž své sluje.
Padala tam s kolmé skály,
pěnila se vodopádem
a sametem bujné trávy
stříbrnou se vlekla stužkou.

Obrátil se Prokop domů,
ale cestou letly za ním
zástupy včel vyděšených,
bzučely mu kolem hlavy,
snášely se níže k němu,
jak by chtěly před únosem
zachrániti kořist jeho;
sedaly mu na skráň, vlasy,
ruce, šaty, ale žádná
neranila poustevníka.
Provázený jejich hudbou —
vkročil v sluj — tu napadlo mu,
když zřel, kterak v jeho jizbu
rozletly se včelek roje,
že by moh' je ubytovat
ve předsíni svoji sluje,
med by nikdy nechyběl mu.

aniž v boj by musil krutý
s medvědy a jinou zvěří.
Vzal dva plásty plné medu,
našel v skále dutý otvor,
zapustil je v rýhy jeho
a hned celý roj leť za ním,
spokojen tam usadil se.

VII.

ŽIVOT V ZIMĚ.

Přišla zima, v sněžném šatě
stály hory, línou vlnou
kolem skály tekla řeka,
ostrý vítr zaburácel
každou chvíli od severu
střásaje svým každým hnutím
s větví stromů, které k zemi
pod sněhem se prohýbaly,
křišťály a diamanty.
Útulno teď bylo v sluji,
když se Prokop vrátil z lesa
když vzplál oheň na ohništi,
vesele když zaplápolal
skalné stěny ozařuje
které stříbrem jinovatky

leskly se a jeho záři
ve duhových hrály barvách.
Prokop sedal u ohniště
ve hlubokém rozjímání,
aneb v práci splítal sítě
z ohybného vrby proutí,
neb spravoval potrhané;
loďku teď si malou sroubil,
nářadí též hospodářské;
vším byl v této tiché poušti:
rolníkem i přívozníkem,
rybářem i lovcem smělým,
prorokem i poustevníkem.
V šerých dnech a zamlžených
hlavu v dlaních dlouho sedal,
přemýšlel o běhu světa,
o životě, o věčnosti,
o světě, jenž — teď mu cizí —
v jiných barvách se mu jevil,
o přírodě, o té věčné,
neúmorné síle její,
o člověku, který neví,
odkud přišel a kam kráčí,
o jistotě oné víry,
která učí složit všecko
v boha dlaň, jak v pevný přístav.

Jednou bylo pozdě večer;
chtěl již hlavu složit v lože,
když tu slyšel u vrat sluje
šustění a plaché kroky,
bolestné pak zamečení.
Otevřel a viděl laní,
s třemi kolouchy zde stála;
sotva zřela poustevníka,
radostně v před pokročila,
zamečela, v jejím hlase
cítil Prokop novou radost.

Vztáh' k ní ruku, kterou ona
lízati se jala chvatně.
Jistě příliš krutá zima
zahnala ji k této sluji,
kde snad druhdy měla skrýši.
Prokop hladil srsť jí měkkou
poklepal jí lesklou šíji,
dal jí lákal, do předsíně
zaved' ji, snes' mech a klestí,
suché chvoje nastlal pod ni,
večer hned pak vyřezal si
malou misku; když pak viděl,
mláďata že do sytosti
nassála se, začal dojit:
k medu měl též nyní mléko.

Malé jeho hospodářství
rychle rostlo; jednou z rána
viděl cos u lože svého,
jak to šuká, běhá, hraje,
přihleď blíž a viděl v šeru:
lesní králík byl to šedý,
za ním rychle druhý vyběh',
hráli si a dováděli,
našli v koutě ležet haluz,
škubali z ní svěží lístky,
mlaskali, a Prokop viděl
stíny jejich dlouhých uší
na protější stěně hráti.
Přál jim rád ty bujné skoky,
posuňky a kotrmelce
a měl radost, když vstal s lože,
že se ani neulekli,
hráli dál u jeho nohou.

Jednou Prokop pozoroval,
zásoba že medu jeho
mizí víc než obyčejně.
Koho měl mít v podezření?
Či se mýlil? V noci na to
slyšel sluji temné kroky —
blížily se k jeho loži,
teď se opět vzdalovaly,
teď až v předsíň vzdálily se.
Ztichly teď a znova opět
zněly sluji — ztichly znova.
Bzukot včel hned zazněl na to,
jako v létě když se rojí,
mlaskání, pak přežvýkání.
»Svatý Bože!« jako bleskem
zasáhnutý chvěl se Prokop,
»zapomněl jsem zavřít dvéře
a snad medvěd, sveden zimou
aneb vůní medu, který
čenichá i z dáli, přišel

doupata moje včely?
A mne lanka [illegible] nedomyslil,
kdo ti chtěl ra.em s lože.

„Mám však po tmě potýkat se
s nepřítelem, jehož neznám?
Zas ty kroky, blíž a blíže —
jak mám s medvědem se pustit
v boj, když nevím, z které strany
skočí na mne?“ — Ruch se ztišil,
noc dál tmavým letla křídlem.
Rána Prokop sotva dočkal;
vstal, veselým, jasným hlasem
laň jej ihned přivítala,
jako vždy u jeho nohou
králíci si v mechu hráli:
k včelám šel, však tady žasnul —
plásty všecky vylamány,
včely v hlínu zadupány,
kolem rozházeno voštin,
a sbor včel, jenž unik' vrahu
u stropu se jizby tulil
v chumáč hustý, žalně bzuče.

Nevěděl, co počít Prokop,
urovnal, jak moh' a doveď,
porouchané plásty včelám,
které brzy vrátily se
k svému dílu litajíce
jeskyní a vchodem sluje
jako světlé, zlaté slzy,
až se zcela utišily.

„Či snad byl to medvěd přece?“
Prokop dále rozumoval;
„jak se dírou v stropě protáh'
a pak našel k včelám cestu?
Čím to však, že laň mu ušla
a on sám mu nepaď v spáry? —
Buď jak buď, dnes počíhám si.“
Motyku vzal, jal se kopat
blízko včel, vyhloubil jámu,
jak se dělá na medvědy:

na vrchu ji pokryl chvojí,
tiše pak a bez starosti
večer uleh' na své lože,
poslouchal — a zas ty kroky,
nyní blíž a nyní dále,
nyní silný praskot chvoje —
buch! — to byla těžká rána!
»Bože! to byl jistě medvěd,"
myslil Prokop, „však on zpátky
nevyleze, v pevné kleci
teď se octnul, klidně mohu
spáti dnes jak moje včely.«

Sotva jitra dočkal Prokop;
sekeru vzal těžkopádnou,
opatrně kráčel k sluji,
opatrně nazveď klesti —
ticho tam, ni hnutí malé;
směle sáhl Prokop v jámu,
v hustou srsť se zabořila
jeho ruka — posud ticho,
silou obra teď táh' vzhůru,
v smích však vypuk' nezkrocený;
nebo v jeho ruce zmítal
a se svíjel s skřekem Karach
jazyk při tom vyplazuje,
celý od včel popíchaný,
opuchlý a plný krve.
»Jak, ty na med? věru dosti,
brachu, již jsi potrestaný.
Mlsoune, já měl bych věru
ještě víc tě potrestati.
Nyní běž a nanos vody,
dosti nahnal jsi mně strachu!

Karach celý polekaný
jal se lízati mu ruce,
pak vyplnil jeho rozkaz,
v krátké chvíli opět zmizel.

skrotl tak, že plnou volnost
přál mu Prokop, beze všeho
sám ku práci dostavil se,
kdy jí bylo zapotřebí;
ale zcela povahu svou
zlomyslnou, potutelnou
přece zapřít nedovedl.
Maličkostmi často škádlil
pána svého při modlení,
prchlivost v něm často vzbouzel,
třeba potom krutým trestem
pykat musil za svou zlobu.

Jednou Prokop u ohniště
sedě dříví přitesával;
Rarach u něho se plazil

a tu počal z dlouhé chvíle
kusy dříví, stonky větví
klást mu na obrubu řízy,
uměním svým pekelnickým
v ropuchy a ve hadata
proměnil je, tak že brzy
sluje byla plna plazů,
jenž se z řízy poustevníka
rozlézali na vše strany.
Dlouho klidně nechal Prokop
tropit ďábla tyto šašky;
najednou však obrátil se,
kříž udělal na tu havěť,
střás' ji s řízy, a ta rázem
v plameny se proměnila,
modré, žluté, zelenavé,
šlehající na vše strany.
Karacha ty zasáhnuly
v tvář i stehna, rudým vírem
kol něho se zatočily,
on v nich úpěl a se svíjel
až ku vchodu sluje – prchl
a do tří dnů nevrátil se.
Když pak přišel, musil Prokop
z hloubi duše zasmáti se,
vida celé tělo jeho
popálené na všech stranách.

Dlouho však to netrvalo
a zas nové pokušení
smyslil Karach: v misku mléka,
již měl Prokop ku snídani,
naházel mu svadlých listů,
špinavých a polo ztlelých.
Ráno do koutu pak zalez'
chtěje odtud pozorovat,
kterak Prokop rozzlobený
mrští miskou plnou listů.
Kterak ale podivil se

Prokop vstal a po modlitbě
jak se dotek' kraje misky,
by ji k ústům lačným pozved',
vylétl z ní jedním rázem
motýlů roj sněhobílých,
zakroužil se vírem v sluji
jako oblak sněžných vloček,
jak déšť lístků bílých růží
k stropu vznes' se a pak zmizel.
Udiven zřel za ním Prokop:
z mléka stoupala však vůně
neobvyklá, svěží, sladká.

Vypil mléko svatý Prokop,
na Karacha, který studem
do kouta se plaše krčil,
mlčky jen se usmál tiše.

*

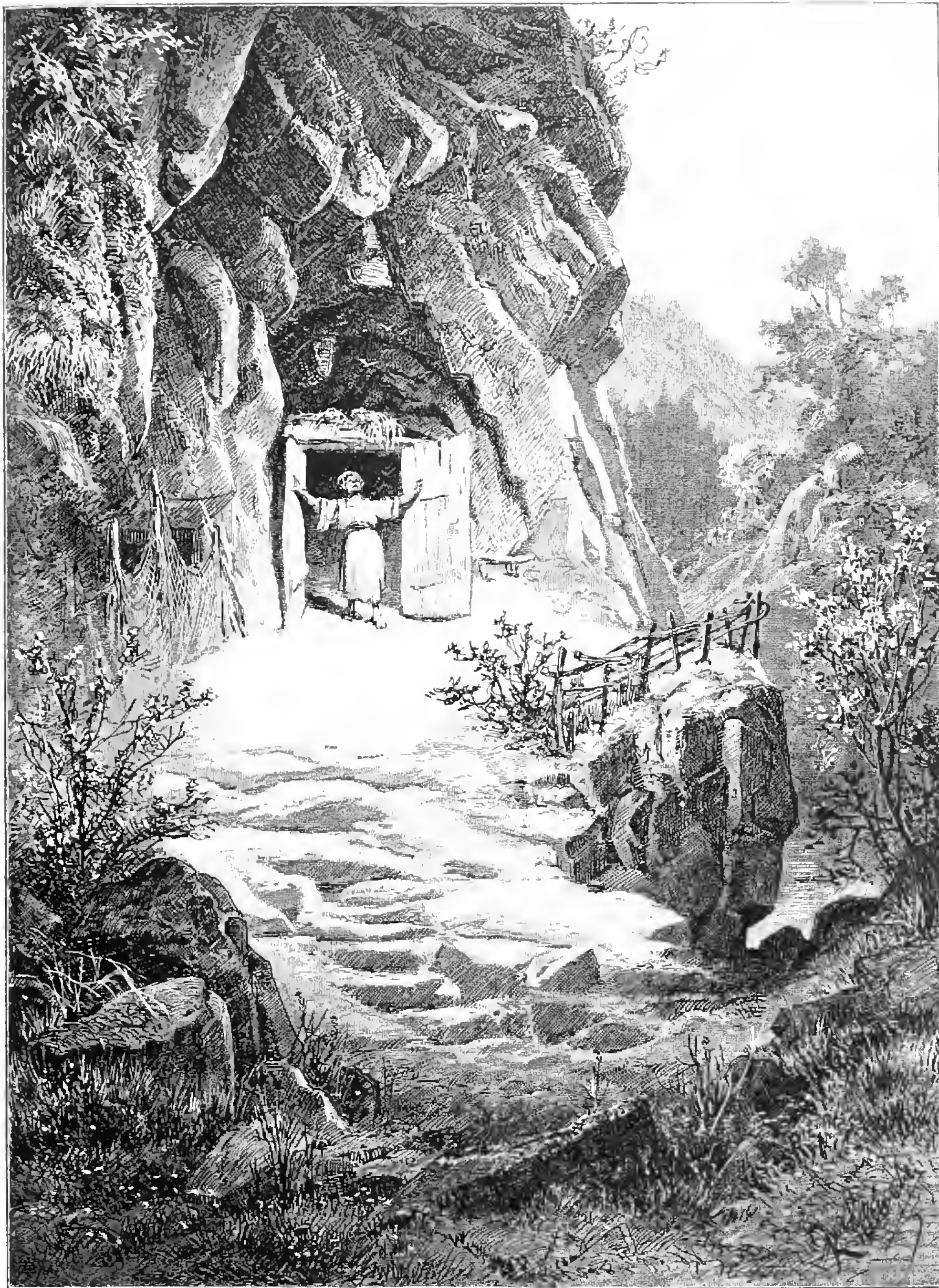
VIII.

BOJ SE ZUBREM.

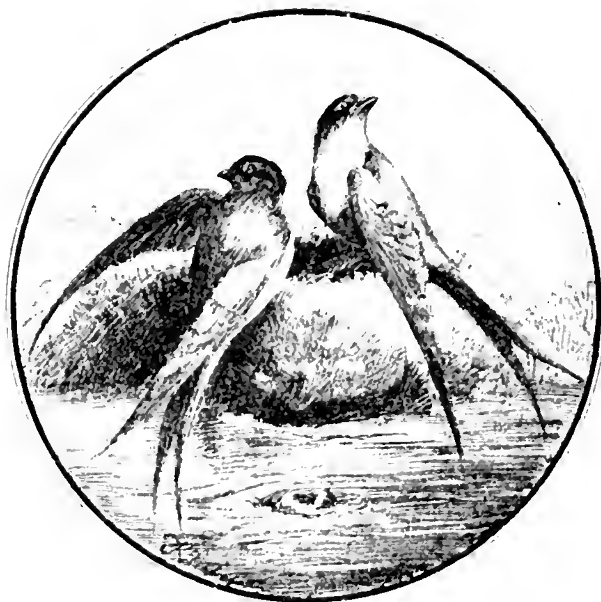
dhrnulo mladé jaro
zemi snivé, zádumčivé,
sněhu bílou loktuš s hlavy.
Zem se trochu pousmála,
zachvěla se v jarním slunci
jako dítě zimomřivé;
brzy ale střásla s vlasů,
s černých lesů, sníh a jíní,
a již nic se nedivila,
že klín její jednou z rána
byl pln mechu, konvalinek,
fialek a petrklíčů.

Což to jaro děla divy!
Dechne — zmizí jíní stromů,

skočí — pukne led na řekách,
výskne — skřivan vzhůru letí.
Což to jaro děla divy!
Rozhlédne se — kolem pažiť,
zamihne se — všude vůně,
usměje se — v srdcích láska!

Vyšel Prokop z chýže svojí,
s hlasným zpěvem otevíral
až do kořán vrata sluje.
Vůně proudy oblily jej,
svadlé listí spící v mechu,
nové listí na haluzích:
vše se chvělo sladkým dechem.
Mocným proudem osvěžený
do jeskyně vzduch se hrnul,
zlata paprsk šlehl do tmy.
Laň v předsíni poustevníka
zvedla hlavu, zamečela,
a ty včely blíže stropu
vzbudily se, jak by na ně
zaťukalo prstem jaro.
Vzbudily se, zabzučely,
nejdřív jednu starší družku
vyslaly ven na výzvědy,
zda jest pravda, co se děje;
ta snad ale okouzlena
květy, zeleni a vůní
zbloudila kdes na mýtině,
nešla dlouho — plným sborem
pustily se všechny za ní,
litaly zas vchodem sluje
kolem hlavy Prokopovy,
mihaly se v rychlém letu
jako zlaté kapky deště
oživené, každá v ucho
zabzučela poustevníku:
Jaro je tu, jaro, jaro!

Čarovných dnů celá řada
nastala teď s mladým jarem.
Prokop neustával v práci,
nevěděl, jak čas mu prchá;
sotva v noci po modlitbách
uleh' v lože, zas jej vítal
veselý zpěv vlaštovice,
jež na trámci jeho vrátek
zdělala si družně hnízdo.
Stále čilý neustával,
kácel stromy, otesával,
nářadí též svoje zkoušel,
jež za dlouhých, zimních nocí
zdělal sobě pilnou rukou.
Vyšel ven a na skalině
plochu našel mezi lesy
vhodnou k založení pole.
Chtěl ji zorat, hlasně hvízdnul
na Raracha, šel si pro pluh,
zapřáh' čerta, zvedl otku

a již první mocnou ranou
ranil černá prsa země.

Tato ztěžka podala se:
na skalisku tvrdá půda
vzdorovala dlouho rádlu;
první brázda byla mělká.
Nechal Prokop stát pluh s čertem,
obešel dřív celé pole,
v každém rohu zastavil se,
v každý světa úhel kříže
dělal rukou žehnající
a promlouval v čtyry strany:
»Země, matko lidí, slyš mne!
Skálo, jež jsi do nedavna
oltářem snad byla bohům
lživým, klamným, vymyšleným,
oltářem buď lidské práce,
kolébkou, zkad život jiný,
lepší, plodný, úrodnicí,
rozvlní se zlatým proudem
šumících a plných klasů!
Země, já tě zasvěcuji
místo vody posvěcené
prvním potem čela svého,
v mysli maje, co řek' v ráji
k člověku Bůh rozhněvaný:
V potu tváře budeš sobě
nyní chleba dobývati!
Skálo, kde snad do nedávna
rej se míhal zlobných duchů,
čarodějnic, poledníků,
schyl svou šíji; nebo větší
čaroděj se blíží k tobě —
lidský duch, jenž z nahých prsou
tvých jen bleskem rozdrcených
kouzlit bude zlaté klasy.
Pomni, že tvá hrouda každá
prsem jest, zkad život věčný

v zrno vteka, které pučí,
zkypři tedy svoji půdu,
odhal šat, jenž přikrývá ti
kamením tvé lůno měkké,
tučnou prsť, kam síti budu.
Jménem Boha sloužíš lidem!«

Obešel tak Prokop pole,
s modlitbou se vrátil k pluhu,
zvedl otku, pobid' čerta,
zaryl radlo v tuhou skálu,
táhl pracně, namáhavě
ještě jednou první brázdu.
Karach kabonil se v tváři,
napínal své svaly všecky,
ani pochopiti nemoh',
co si to zas Prokop smyslil,
k čemu to — ba jistě proto,
by jej týral; zastavil se,
ani krokem nechtěl k předu.
Dlouho Prokop neotálel,
zvedl otku, píchl čerta,
zaskučel ten úpěnlivě
a zas dále táhl brázdou.
»Do hloubky víc!« zahřměl Prokop.
Čert se vzpjal a zarejdoval,
takže v brázdě skoro zmizel
s celým pluhem; v téže chvíli
cítil otku na svém hřbetě.
»Zmetku, neznáš míry v ničem,
orej mělce!« hřímal Prokop.
Karach vytáhl pluh z jámy,
jal se táhnout novou brázdu,
ale sotva radlem tknul se
tvrdé půdy, při tom bzikal,
jak by sršán sed' mu na nos;
sotva stačil jemu Prokop,
dohonil ho, zvedl otku
a čert cítil, zač to stojí.

»Nyní v pravo kráčej brázdou!«
Čert se dlouho nerozmýšlel,
do útěku dal se v pravo,
byl by málem s kolmé skály
sebou strh' i poustevníka.
»V levo víc!« ten křičel znova,
a zas celý potah letěl
v levo, tam se v husté mlází
zaplet' — však tím potrestal se.
Samé hloží, ostružiny
Karacha tam přivítaly;
ven chtěl, ale dál a dále
zaplítal se víc a více,
konečně až Prokop musil
toporem svým přesekati
husté trny; vytáh' čerta,
jenž krvácel na všech stranách.
Prokop zlobit se již nemoh',
viděl, že to nejde s čertem,
vypřáhl jej, poslal domů,
nechal pluh stát na úhoru
a v les vešel v zamyšlení.
Rozhrnoval husté větve,
mladým listím obsypané,
krokem každým vzbouzel v mechu
tisíc vůni rozmanitých;
zastavil se — slyšel z dálky
temné rány, jak by kdosi
bušil něčím tvrdým o zem.
Zabočil v směr těchto zvuků,
stanul — větve nazved' zpola,
viděl, trnul a hned byl by
zajásal — však zamlčel se.
Mezi mlázím v husté trávě
ležel zubr obrovitý,
spokojeně žvýkal trávu
okusuje svěží mlází.
Hlava jeho byla balvan
potažený drsnou kůži.

místy valně rozpukanou,
jeho šíj to skalin svazy,
místo mechu na nich tměla
z daleka se krátká hříva,
jak dužiny obrovité
klenula se žebra plecí,
jako trámy byly kosti,
a ten ocas — ten byl kyjem,
bušil v zem, až zachvěla se
každou ranou, až prach hustý
v kotoučích se zvedal za ním.

Obešel si Prokop zubra,
tak že tváří v tvář mu patřil,
skrčil se a jednou ranou
s praskotem vše shrnul větve,
takže zubr viděl pouze
jeho hlavu v rámci vlasů.
Upřel Prokop, upřel pevně
na zubra své žhavé oči
veliké a demonické,
zubr svojich neodvratil,
vydržel ten přísný pohled,
přestal pouze tlouci o zem
ohonem svým chundelatým.
Dlouho dívaly se na se
mohutné dvě hlavy tyto:
zubr — síla neskrocená
přírody, ta neúmorné,
divoké a nepodajné;
člověk — síla zušlechtěná
jiskrou ducha myslícího,
posvěcená utrpením,
zmohutnělá sny a prací.
Prokop zraků neodvracel,
zdálo se, že jiskry srší
z jeho očí a ty jiskry
splétají se v žhavé kruhy
kolem zubra, a ho tisknou

šíj mu schvátí jako jarmo,
schromí údy gigantické.
Prokop vstal a vstal též zubr,
sklopil hlavu, kráčel zvolna.
Ani slova nepromluvil
poustevník, jen majestátně
kráčel lesem, zubr za ním.

Došli k pluhu, kynul Prokop,
zubr sám se sklonil v jarmo,
a již hravě dařila se
těžká práce; země tuhá
jakby měkla, brázdy černé
za sebou se pěkně táhly
jako vlny v rovné čáře.

Rázem vše se proměnilo,
zem raněná těžkým pluhem
zavoněla; z niv a lesů
různé ptactvo hned sem slétlo:
havran, který vážně kráčí,
vrána, která poskakuje,
pěnice též přišla plachá
i sbor vrabců dovádivých,
vysoko však ve azuru
kolébal se šedý skřivan,
nejsladší svou jásal píseň,
jakby tušil, že zde někdy
rozvlní se oseníčko
zelené a měkké, v které
uloží on hnízdo svoje.

Napadlo tu Prokopovi,
aby čerta připřáh' k zubru,
ne že rychlej šla by práce,
ale aby Rarach zlobný
nezahálel, z dlouhé chvíle
nevymýšlel pokušení.
Pomyslil a vykonáno:

zubr nechal trpělivě
připřahnout si k boku čerta,
jenž se vzpíral, vyhazoval
kopyty a skučel hlasně.
Divný párek, s kterým oral
tvrdou skálu svatý Prokop.
Chvíli šlo to — ale Karach
chtěl se pomstít Prokopovi,
chytil střečka, jejichž stádo
lítalo kol orajících,
a když s pluhem otáčeli,
zubrovi jej strčil v nozdru,
z které dým se valil v sloupu.
Rázem škubl sebou zubr;
střeček v nozdře jeho bzučel,
šimral, lezl, píchal, bodal;
vymrštil tu zubr zadkem,
ranou pluh rozdrtil jednou,
ocasem svým zasah' čerta,
že odlítl omráčený.
Prokopa, jenž obrovitou
zadržeti chtěl jej silou,
do provazů pluhu zapleť,
zježil hřívu jako hřeben,
z oka blesky sršely mu,
dal se v hon a po skalinách
smýkal v letu poustevníka
až na pokraj srázné strže,
kam chtěl vrhnouti se střemhlav.
Začal nyní děsný zápas:
zubr vzpjal se celou silou,
Prokopem chtěl mrštit dolů;
tento strhal jako stébla
provazy, v nichž zapletený
po skále byl k strži smýkán,
obrovskou se vztyčil mocí,
zubra za oba chyť rohy,
o skalisko opřel patu,
zrak ponořil v oči zubra

z kterých blesk za bleskem sršel,
zpátky tlačil neuprosně
netvora, jenž vzpíral se mu,
ohonem tlouk' na vše strany,
takže prachu oblak hustý
chvíli halil zápasící.
Tu když boj byl nejděsnější,
naklonil se k zubru Prokop
až dech jeho cítil žhavý,
a pošeptal jemu v ucho
jedno slovo — náhle zubr
jako zdrcen klesl k zemi.
Tak se řítí jednou ranou
pralesa dub, který blesku
nastavoval vzdorné čelo;

chvíli ležel jako mrtvý,
zavřel oči, sotva dýchal,
volně dal pak svázati se,
s Prokopem šel jako kůzle.

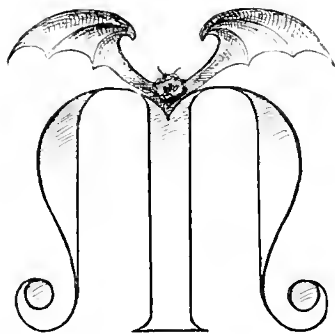
Takto oral Prokop s čertem
a zápasil s plachým zubrem.

IX.

DIVNÍ HOSTÉ.

Mnoho roků rychlým křídlem
přes Prokopa letlo hlavu,
co žil v sluji na Sázavě.

Pod večer se z lesa vracel
Prokop prací unavený.
Stíny táhly se již dolem,
každý strom, jak hnul se vítr,
se snětí zdál tmu se střásat;
v úžlabinu zabočiti
Prokop chtěl v svém zadumání,
když tu slyšel lidské hlasy:
zachvěl se — po řadě roků
opět první lidské hlasy!
Cítil náhle slzu v oku,
zastavil se — slouchal dále,
hlasy různé blížily se.

Kdo to jen sem zbloudit mohl?
Klesť praskala pod nohami
osob, které blížily se;
teď již mezi haluzemi
rozeznával černé pláště,
dlouhé hole, jako berly,
klobouky, jichž velká střecha
stínila tvář cizích mužů.
Cizím hovořili hlasem,
jemuž Prokop nerozuměl,
poznal jen, že jsou to mniši,
z posunků a šermování
rukou, z cesty zabloudili
a se v tuhém octli sporu,
kam as nyní zaměřiti.
Rozhrnul teď rychle větve,
předstoupil a hlasem velkým
po latinsku oslovil je.
„Pokoj s vámi, bratři v Pánu!“
Se všech stran jej obklopili,
podávali jemu ruce,
latinou teď hovořili
všichni jeden přes druhého,
kudy cesta k Vyšehradu,
kdo jest on, kde jeho domov,
by šel s nimi provodit je.
Jedni od hlavy až k patě
prohlíželi jeho oděv,
druzí opět cizí řeči
rozkládali mezi sebou,
a zas k němu po latině
prosbu vznesli, by v své chatce
noclehu jim dopřál vlídně
a pak zítra vyvedl je
z hloubi lesa, jehož vlny
se všech stran je obklíčily.

Pousmál se vlídně Prokop,
zavedl mnichy v svou jeskyň.

omlouval se, že jest chuda,
jak se sluší poustevníku.
Mniši zvědavě a plaše
do kola se rozhlíželi.
Kde co měl, jim všecko snesl:
mléko laňky, medu plásty,
vodu zřídla, a pak jal se
na zemi jim stláti lože.
Rozdělal též v krbu oheň,
pak v střed jejich posadil se,
naslouchal jich rozhovoru.
Zvěděl, že jsou mniši z Němec
a že bloudí celým světem,
víru Krista hlásajíce;
zvěděl, že sám papež z Říma
dal jim k tomu povolení
a že císař římský do Čech
sám je vyslal na vyzvání
Oldřicha, jenž v Praze sídlem,
aby v Čechách pomáhali
šířit pravou víru svatou.
Mluvili též o jednotě
církve, která všecky různé
kmeny pojí jednou páskou,
chválili svůj klášter doma,
jejž jen z lásky opustili.
Haněli ty české lesy
neschůdné a nekonečné,
řeč — která jim byla cizá.
Na konci když najedli se,
odříkali zpěvným hlasem
nešpory své po latinsku,
a pak cestou unavení
svalili se v mech na lože,
a jak padli, usnuli hned
všichni spánkem spravedlivých.

Neusnul však svatý Prokop;
nad ohništěm, které hasnouc

v popel skrývalo své žáry,
seděl v bolném zamyšlení.
Cítil náhle, jeho duchu
že se propast otevírá
hluboká a nekonečná.
Blahý pocit jeho štěstí
zmizel bleskem v této chmuře,
která jako pavučina
jala v sítě jeho duši.
Sama sebe jal se ptáti:
Čím jsi byl zde v této poušti
svému lidu, svojí vlasti?
Sobě žils jen, ovšem v klidu,
ale rovněž v nečinnosti.
Je ten život, který žiješ,
zcela tvůj, bys dle své vůle
tak jej skrýval všemu světu?
Nebyls víc než pařez suchý,
v pralese jenž mrtev dřímá,
v létě halen v suché listí,
v zimě pohřben v hustém sněhu.

Snil a zahleděl se dlouho
na mnichy kol dřímající,
a ve vlastní zpovědi své
pokračoval tich a smuten:
»Hle, ti vlast svou opustili,
pěkný klášter, opatřený
pohodlím, kde v lepší službu
obětovat mohli nebi
žití svého květ i plody.
V neznámý kraj vydali se,
v neschůdné ty černé lesy,
hledají a snad též najdou
cizinci, co tys již dávno
měl pro svůj lid učiniti.
Němci jsou a po latině
chtějí mluvit k bratrům tvojím,
jednou rukou chtějí podat

světlo víry, druhou ale
vyrvat otců jazyk svatý.
V jedné nesou symbol kříže,
v druhé ukrývají kleště.
Běda, nyní se již octli
na prahu tvé domoviny,
k Praze hledají již cestu.
Oldřich, kníže, sám je vyzval,
a ty, který měls již dávno
svému lidu kráčet v čele
roven sloupu ohnivému,
řadu let, zde stajen, ukryt,
neznám plodný život trávíš.
Prokope, tys hřivnu svoji
zakopal, nuž nyní vzmuž se,
vykopej ji, využitkuj,
z tmy teď k světlu prokopej se,
k práci povstaň z nečinnosti!
Zachraň jazyk svému lidu,
řečí svou ať svého Boha
vyznává, vstaň, po šlepějích
jdi, jež ukázal ti Cyril.

Ale jak? V čas přijde rada.

Zamyslil se opět znova,
rozhlížel se celou řadou
šťastných let, jež strávil tady
zapomenut celým světem.
Cítil blahé ujištění,
nadarmo že nežil tady.
Cítil, kterak jeho duše
otřesena mnohou bouří,
vzpjala se a utužila,
kterak síly jeho vzrostly,
vůle jak v něm zmohutněla,
s přírodou jak tuhý zápas
byl mu školou pro budoucnost,
jak má s lidmi zápasiti.

Vzpomínal, jak všickni velcí
proroci a apoštolé,
nežli vyšli kázat lidu,
s duchem svojím o samotě
v poušti dlouho hledávali
sílu, klid a povznešení.

Zas na spící patřil mnichy
a myšlenek nová řada
klíčila hned v jeho duchu.
Myšlenko, tys všemohoucí!
Símě tvoje sotva padne,
již jest stromem, z jehož větví
rozléhá se hlahol ptaků,
slavících tvé velké příští.

Necítil se Prokop více,
hněv jej pojal k cizozemcům;
pouze práva pohostinství
chránila je v jeho sluji.
Ale povstal jedním rázem,
strhal mračna svojí dumy,
vítězným a velkým hlasem
jal se jásající zpívat
otců hymnu dávnověkou:
»Hospodine pomiluj ny!«
Hlas jeho se rovnal bouři,
strh' v svůj souzvuk stěny sluje,
které spolu hlaholily,
vzbudil v roklích spící vítr,
který prales rozkolébal,
a již se to tichou nocí
valilo jak velká hymna,
jako duchů chorál valný
»Hospodine pomiluj ny!«
Staré stromy, ve svém lůně
které hvězdy kolébaly,
lípy, jedle, buky, břízy,
[illegible]

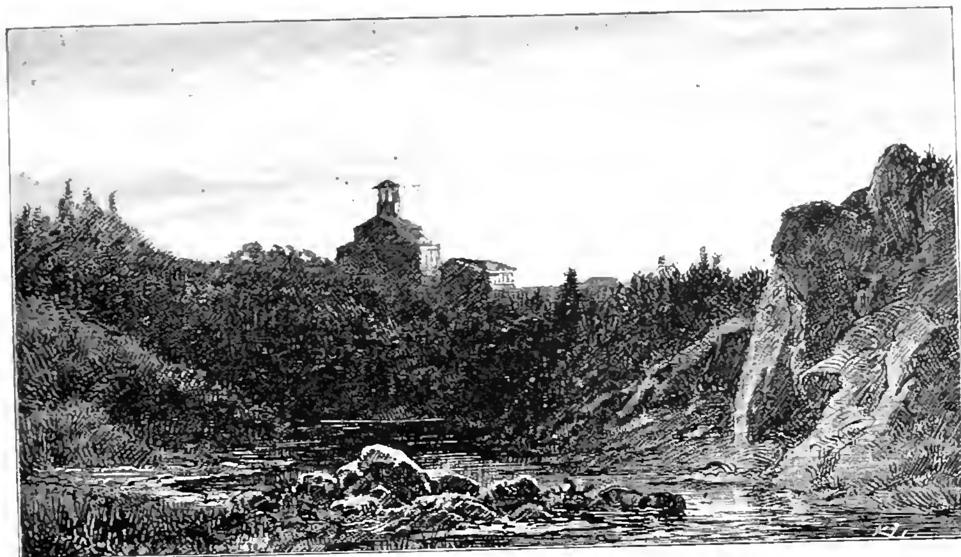
tisíc k tomu divných hlasů
z roští, strží, sluji, z houšti,
stéblo trávy, haluz dubu:
vše se chvělo s jeho písní,
hřmělo, pělo, burácelo:
»Hospodine pomiluj ny!«

Lesů šum, jenž jako bouře
nad sluji se valil z dálky,
a zpěv hlasný poustevníka
probudily spící mnichy.
Jedni žehnali se křížem,
a zas klesli v tichý spánek,
druzí ale rozhlíželi
kol se plaše po jeskyni.
Žár ohniště zmírající
vrhal dlouhé černé pruhy
po stropu a skalných stěnách,
v koutě ale uviděli
Prokopa; zde klečel, hlavu
nakloněnou maje k zemi,
ruce k nebi roztažené;
gigantické stíny černé
činily, že v nekonečnost
zdál se celý roztahovat;
při tom zpíval mocným hlasem,
vítr z lesa duněl, hřímal
v jeho tonech drsnou píseň
v neznámé jim cizí řeči.
Nevěděli, velkým hlasem
že on pěl, když vzbudili se:
»Vyžeň Němce, cizozemce!«
Tušili však jakous tísen,
jak jim úží dech i srdce;
rychle křížem žehnali se
šeptajíce mezi sebou:
»Bože, to je černokněžník,
pohanský kněz, sluha ďáblův!«

a zas tváře ustrašené
kryli v mech a žehnali se.

Přišlo ráno. Jako obr
povstal Prokop; silným duchem,
jasně nyní cíl svůj viděl.
Usmíval se jako slunce,
po bouři když zlatí mračno.
Snesl mnichům med a mléko,
vzal svou hůl a přepasal se,
pak své hosty ustrašené
ani nepromluvě vyveď
ze sázavských, černých lesů.

X.

KLÁŠTER.

Hoj vy lesy, staré lesy,
kde jsou ony časy dávné,
z nenadání v chvíli ranní
v ticho vaše dřímající
když vpaď náhle honců jásot,
rohů ples a chrtů povyk,
ořů řeht a jezdců smíchy?
Kdy ozvěna na štít skály
usedla si v tiši lesní
jako tetřev vyplašený
bije křídly v divém plesu,
až se v skalách pod balvany
vzbudil vichr dřímající,
vzbudil a svou bradou zatřás',
až se chvěly vršky sosen,
sněti dubů, bříz a jedlí

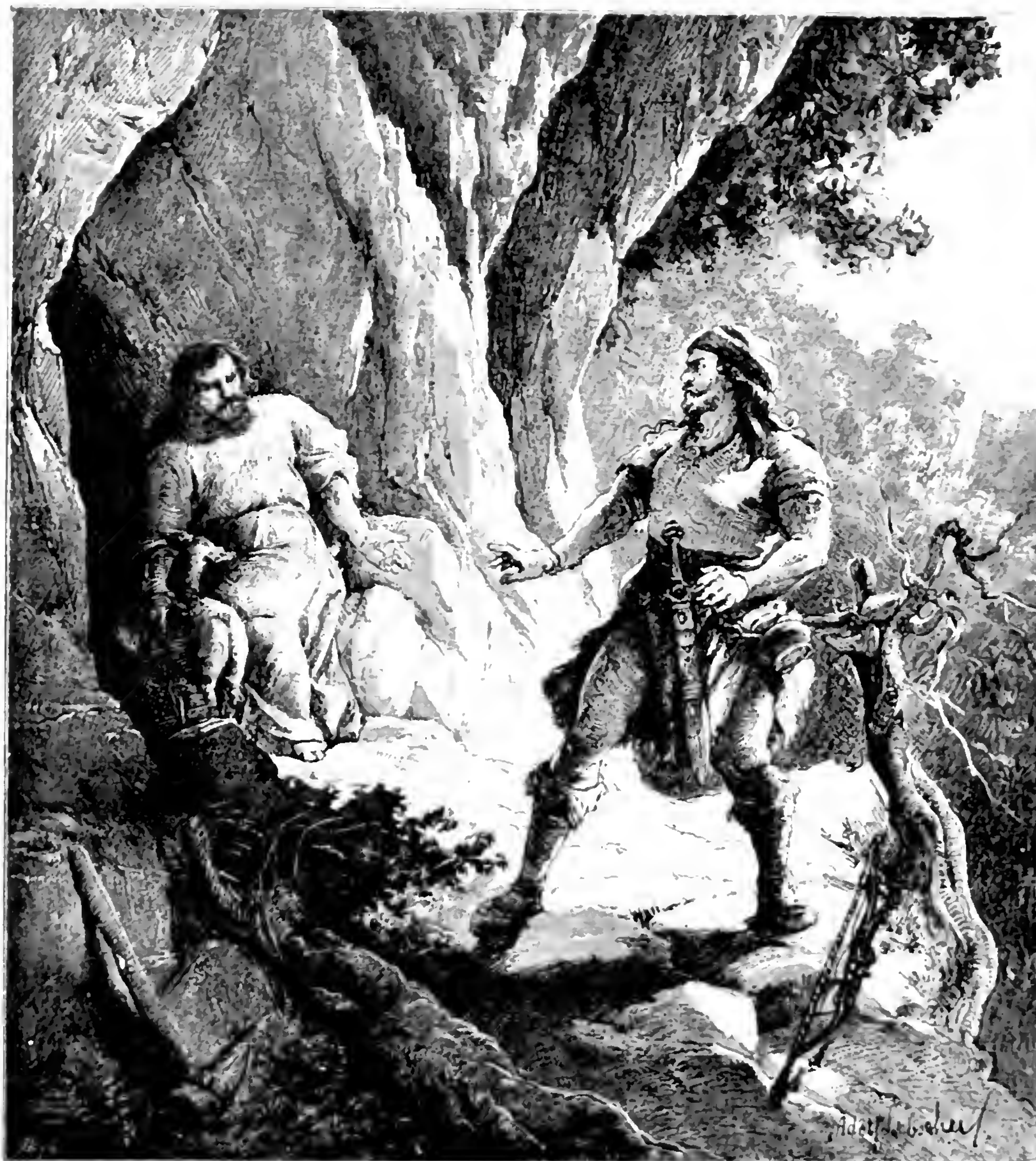
postrachem a podivením,
a se ptaly v šumném sboru,
co se stalo, co se děje?
A když nad pobitou zvěří
v buků šeři v stinném chladu
vyprázdněn jest plný pohár
na zdar štěstí loveckého?
Hoj vy lesy, staré lesy,
dozajista že vzpomínáte
oněch starých, dávných časů,
kdy pohádka vládla světu.
Ještě staré vaše sosny
modřiny též zamyšlené,
kterým visí vousy s brady
jako starcům, jako dědům,
vzpomínky těch dobrých časů
šumí, šumí, vypravují
mladým vnukům na pasece
v dlouhých nocích, když svým stříbrem
korun jich se dotknul měsíc
a je zbudil k snivým dumám
jak zpěv zladí srdce lidská:
šumte, šumte, staré stromy,
báje svoje v mou též píseň!

Navrátil se Prokop v sluji,
když byl mnichy doprovodil,
s jasnou myslí jako vždycky,
sekeru svou chyť a zvedl
a jal se dub přitesávat,
rozpřádaje dlouhý řetěz
myšlenek a předsevzetí,
jež mu v noci rozvlnily
ku hlasnému zpěvu srdce.

Náhle divý, neobvyklý
tón se zachvěl v tichém dolu.

projel stromů korunami,
budil spící ohlas v skalách:
fanfara to lesních rohů.
Udiven trh' sebou Prokop,
zastavil se v práci svojí
v dálku bedliv naslouchaje.
V těchto hvozdech, zvyklých pouze
hymnám vichrů, pádu kmenů,
když se vlastní tíhou řítí,
divně vyjímal se náhlý
rohů zvuk — v něm skrývala se
lovu celá epopeje.
Vesele a lehce zazněl,
zpíval, hrál a jasným zvukem
zdál se s lovci laškovati;
ostrých not pak tryskl chumáč,
krátkých, drsných, vyzývavých:
to ryk zvěře vyplašené,
stenot psů, běh srázný houštím,
praskot větví, hovor lovců.
Tony rostly v celé moře,
jež se valilo vždy blíže
jedním, širým, velkým proudem,
celý útok byl v té písni.
Krátký nápěv, jásající,
vítězný, jenž dlouhým echem
v skalách zněl — zvěř dohoněna,
zaskočena, poraněna,
uštvána — zas nové zvuky
něžné, tklivé, roztoužené,
žalující dál a dále,
s nimi lov se tratí v dálku
jako bouře na obzoru.

Sekeru zved' zase Prokop,
a zas drsné, jednotvárné
zněly rány tichým hvozdem.
Náhle v houští ryk a ševel;

V předsíň sluje udýchaná
vrazí laňka Prokopova,
klesne k nohoum poustevníka,
chvěje se a k němu vzpíra
veliké své hnědé oči.

Jaký div, na hlavě její
kříž se leskne jasnou září,
z paprsků tak divné krásy,
v boku šíp jí trčí ostrý,
pod kterým krev rudá stéká,
stydnouc v kapky rubínové.
Před jeskyní zazněl nyní
rohů hlas a již sem vskočil
lovec pádným, smělým krokem.
Štepilý byl, černovlasý,
hrdé tváře, bystrých tahů:
rozhlížel se na vše strany,
luk mu vypaď udivením.
»Kdo jsi, jenž zde bydlíš v poušti?«

»Oldřichu, proč poranil jsi
moji laň, což neviděl jsi,
kterak sám Bůh znamenal ji?«
S těmi slovy vytáh' Prokop
z rány šíp a požehnal ji,
ta se rázem zacelila;
na to vlídně pohladil ji
lesklou šíjí a pak pravil:
»Hříšník jsem a sluji Prokop;
v této poušti dlouhá léta
žiju řádem Benedikta,
bych království boží získal.
Vítej, kníže, v tuto sluji,
k velkým věcem Pán tě chystá.«

»Mne, vždyť pln jsem černých hříchů!«
odpověděl kníže Oldřich,
»kdybys chtěl mne vyzpovídat,
s důvěrou bych potom větší
mohl, otče, mluvit s tebou.«

Stalo se, jak přál si kníže.

»Žíznim, otče!« pravil Oldřich,
»roznícen jsem velkým během,
dej mně píti, sám co piváš.«

Nabral rychle Prokop vody,
ze srdce jež tekla skále.
Jako víno nejvzácnější
zachutnala Oldřichovi.

Sedli pak a hovořili.
Prokop jásal z hloubi duše;
viděl sen svůj vyplněný,
jejž v něm vzbudil příchod Němců,
věřil, tak se mělo státi.
Vypravoval Oldřichovi,
líčil směle živým slovem
nebezpečí, v které padá
česká země, kdyby k Bohu
cizí řečí lid se modlil,
věštil, kterak tyto strané,
tento hvozd a údol tichý
ohništěm být mohou zemi,
odkud pravé spásy zoře
rozlije se ručejemi;
prosil jej a zapřísahal,
aby poslal mnichy nazpět,
ukázal mu ruku boží,
jak jej vedla k němu lesem
za stopami jeho laně
právě toho jitra, v kterém
Němci vydali se k Praze.
S úžasem jej slyšel Oldřich,
vyskočil a jal se mluvit
»Nuže sám ty, sluho boží,
seber zbožných bratří více,
kol sebe je shromažď všecky
Žijte spolu v této poušti,

učte lid můj českým slovem,
já, co mohu, rád učiním
k poctě Panny, matky boží,
i milého Pána Boha.«

Oldřicha ven Prokop vyveď,
ukázal mu cestu lesem
a též místo, které dávno
pro klášter již oblíbil si.

Jiný život nastal nyní.
Po třech dnech se Oldřich vrátil,
ne již sám, než s družstvem svojím,
ne již sám, leč s lidem dělným;
nástroje vše měli s sebou,
s Prokopem šli, kam je vedl,
práce začla, topor lítal;
nejdřív vymýtěn kus lesa,
základy pak založeny.
Hvozd teď ožil řečí lidskou,
ruchem vozů skřípajících,
i povykem pádných seker,
hlasy honců, řevem býků.
Pracováno neustále:
sotva jitro blesklo v stromy,
děláno i při měsíci,
v ouplňku když zářil jasný;
dřevěné zdi rychle rostly,
chrám se brzy vzpínal k nebi
a kol něho nízký klášter,
cel v něm dvanáct vedle sebe
ve prostředku s refektářem,
špižírny a zásobárny.
Do Prahy pak odjel kníže,
uchystal vše ku slavnosti
zasvěcení nové stavby,
přijel a s ním dvanáct mnichů.
Ze všech končin české země

hrnuly se davy lidu
ku Sázavě, jako divem
oživnul kraj druhdy pustý,
kde se vzaly, těžko říci.
Od severu, od západu,
od Labe a od Vltavy
neznámí tu vítali se,
neznámí si tiskli ruce,
cítili jen dobře všickni,
že zde našli, co tak dlouho
scházelo jim, čeho ani
nedala jim zlatá Praha,
Vyšehrad ni šedostěnný.

V středu mnichů ve průvodu
biskup Šebíř kráčel vážně
v skvostném rouše pod nebesy;
pražské kněžstvo v plné slávě,
Prokop s nimi s holou hlavou,
ruce spjaty, nohy bosy,
tak jak druhdy živ byl v sluji;
nechtěl nijak změnit roucho.
Kráčel klidně volným krokem,
s výši hlavy všecko předčil;
černé jeho dlouhé vlasy,
jimiž sem tam prokmitával
proužek šedin jako stříbro,
v kadeřích mu na ramena
splývaly do černých vousů.
Oko jeho plálo blahem,
zástupy kol hrnuly se,
každý k Prokopu se tlačil,
chtě se dotknout jeho řízy,
nebo líbat pouhé stopy
jeho bosých nohou v písku,
tak že skoro biskup Šebíř
zchravosti se již horšil
svojí duši. Vešli v kostel.

poprvé tu české slovo
rozlehlo se v jeho stěnách,
neb lid zpíval jásající
otců zpěvy starodávné,
a mši Prokop začal sloužit
dle obřadu slovanského.

Zatím Oldřich, biskup Šebíř,
zemani a vladykové
smluvili se jednohlasně,
aby nové obci boží
opatem byl Prokop zvolen.
A když z chrámu vyšli v sboru,
před svým lidem biskup Šebíř
přednášel tu prosbu jemu;
mnichů sbor hned přizvukoval
a dav lidu hlučně jásal.
Ale Prokop sklopil hlavu,
nejmenší chtěl býti z bratří,
ano prosil, o samotě
by jej v sluji zanechali
s králíky a jeho laňkou,
s včelami a s milým Bohem.
»Dobře,« pravil biskup Šebíř,
»když se zdráháš, budem volit!«

Vrženy jsou kostky losem.

»Špatně vrh' jsi,« pravil Prokop —
»o sebe dvě zavadily.«

»Ještě jednou,« kázal Oldřich.

Po druhé vrh' Šebíř kostky.

»Nemá tentýž dvakrát házet,«
jal se namítati Prokop
vida, los že bude jeho.

Nuže sam teď hodim, ale
marne vše jest odmlouvani.«
s usmivanim pravil Oldřich.

Kostky padly, Prokop zvolen. —

Zpěčoval se, znova prosil,
zaklinal a zapřisahal,
všecko marně; ve pruvodu
byl již veden do klaštera,
jenž mu se vším v celou spravu
Oldřichem měl předán býti.
Lid se valil jako mračno,
ale brzy zpět se hrnul,
s ustrašenou tváří čekal
u klastera velke brany
a zvěstoval udivený:
»Nelze nijak otevřiti.«

Vystoup' z davu kniže Oldřich,
chytil kliku — marna snaha,
jak by vrostla v zem tak pevně
bez pohnutí stala vrata.

Vystoup' z davu biskup Šebiř,
chytil kliku — marna snaha,
jak by srostla s zemi v jedno
bez pohnuti stala vrata.

Vystoup' z davu svaty Prokop,
nedotknul se ještě kliky,
a již samy rozletly se
obě pulky velke brany
až do koran s hlasným treskem.

»Hospodin sám nyní volil!«
pravil Šebíř žehnaje se;
vypuk' v jásot zástup celý —
Prokop opat vstoupil v klášter.

XI.

ROZDĚLENÍ PRÁCE.

ménem Otce, Syna, Ducha,«
pravil v radě k bratřím Prokop,
»opatem jste zvolili mne,
velkou tíži na má bedra
uložili nestatečná.
Nuže slyšte, co já Prokop,
sluha boží, který v poušti
hledal Boha dvacet roků,
mluvit chci k vám v této chvíli:
líp se daří každá práce,
když víc rukou se jí chytí,
deset seker dřív dub sklátí
nežli ruka bez toporu,
nás tu třináct k svaté práci
podle vzoru apoštolů.
Velikým jest dílo naše:

tato poušť, jež plna lesů
neschůdných a bažinatých,
kde na skále hnízdí supi
a pod skalou rys a medvěd,
má se námi státi rájem:
z našich dlaní vypučeti
květ má s klasem, naší rukou
má být spoután bystrý ručej,
aby lidí pomocníkem
stal se místo sokem jejich.
To jest dílo našich rukou;
větší však má úkol slovo,
slovo pravdy, povznešení,
útěchy a lásky boží,
kterým k lidu mluvit máme
v svaté řeči jeho otců.
I zde, v duších lidu, které
neschůdny jsou jak ty hvozdy
a jak ony plny zvěře,
vášní, hříchů a zlých zvyků,
zde zas kouzlit máme slovem
myšlenky květ s plodem činu.
Veliké jest naše dílo!
Nuže k práci rozdělme se,
každý chytni v ruku topor
dobré vůle, pevné snahy,
a ten dub se skácí dříve
nežli kdyby v nesvornosti
z jiné strany jal se každý
tesat, bušit, řezat, sekat,
obr ten by též v svém pádu
zasáhnul vás pracující.
Opatem jste zvolili mne,
slyšte, jak sám vyměřuji
obor svojich povinností.
Ku každému dílu první
dostavím se, poslední však
opustím já místo práce;
před kohouta písní první

skočím s lože a vás všecky
podle stáří půjdu zbouzet;
ku práci chci přihlížeti,
všady první při modlitbách,
poslední však k odpočinku,
u stolu též na nejzazším
seděti chci místě vždycky.
Bratři, jako děti k otci
přitulte se ke mně každý,
budiž přímost mezi námi,
láska s námi, shovívavost,
odpuštění, trpělivost;
říkejte mně prostě ‚otče'.«

Zaplesali všickni bratři,
tiskli ruce Prokopovi,
který dále pokračoval:

»Čtyři živly dohromady
tkají věčné roucho boží:
oheň, země, vzduch a voda.
Dva z nich, zem a vodu, svěřil
člověku Bůh, aby jemu
sloužily a pomáhaly
k uhájení živobytí,
dva vyhradil pouze sobě,
vzduch dal andělům a ptákům,
aby mezi ním a lidmi
prostředníky byli, v oheň
pouze sám on obléká se,
ať již sluncem hřeje zemi
aneb hvězdami ji žehná,
neb ve mračno zahalený
na křídlech svých blesků lítá.
Vždycky věčná buď mu chvála.
Nám dal k správě zem a vodu.
Bratři, vložte ruku k srdci
a pak vložte ruce k dílu.

Dvanáct bylo apoštolů,
rybáků jen prostých dvanáct,
a hle, oni proměnili
země tvář, týž Bůh je s námi.
Vizte zem a mějte soucit
s touto matkou všerodící:
zraníte-li ňadra její,
buď to pouze, zlaté klasy
by scelily tuto ránu,
skácíte-li v svatých hvozdech
jeden strom, hned v školce svojí
vsaďte jiný. Věřte jistě,
že zem cítí jako lidé.
V naše ruce vše, nač zříte,
složeno jest k zdaru, vzkvětu,
já sám, když jsem žil tu v poušti,
byl jsem vším, já lesy kácel,
oral půdu, chytal ryby.
Nyní zvol si každý práci
podle svojí chuti, nebo
jakou dříve zabýval se,
klášterní než složil sliby.
Koho těší jíti brázdou
za pluhem, kde ptáků hejno
hlasným oblétá jej rykem,
koho těší srp a kosa,
plné vozy klasů plných,
opratě hned chop se čile,
rolníkem buď, pracuj v Pánu,
kterak srdce tobě káže.
Kdo zas rád máš husté lesy
a jich písně mnohohlasné,
větrů bouři v jejich strunách,
slunce zlato v jejich listí,
rosné kapky v jejich mechu:
tobě lesy odevzdávám,
dodávej z nich všecko dříví,
k nástrojům jež zapotřebí,
ale rovněž sázej, štěpuj,

především však plaché zvěře
nebuď lovcem, buď jen strážcem.
Komu pohled příjemný jest
na řeku, když v slunci dřímá
o polední v zlaté páře,
neb když bouří rozlícená
tepe v břehy, až to stříká
na vše strany diamanty,
osedlej si její vlny,
uzdu hoď do hřívy jejich,
ať se pění, ať se praší.
Buď u řeky převozníkem
jako druhdy svatý Krištof,
v noci choď po březích řeky,
houkej v dálku, zbloudilý
by tě brzy slyšel chodec,
na druhou jej převez stranu
a když jako smetí vichr
zmítat bude tvojí lodkou,
vykasej se a skoč do vln,
chyť na bedra zbloudilého,
o kyj svůj se opíraje,
a Pán, který dal ti vůli,
sílu též ti neodepře.
Ve dne chytej šupinatý
hlubin rod a mysli při tom
na duše, jež Pánu získat
první tvou je povinností.«

Souhlasili všichni bratři,
tiskli ruce Prokopovi,
který dále pokračoval:

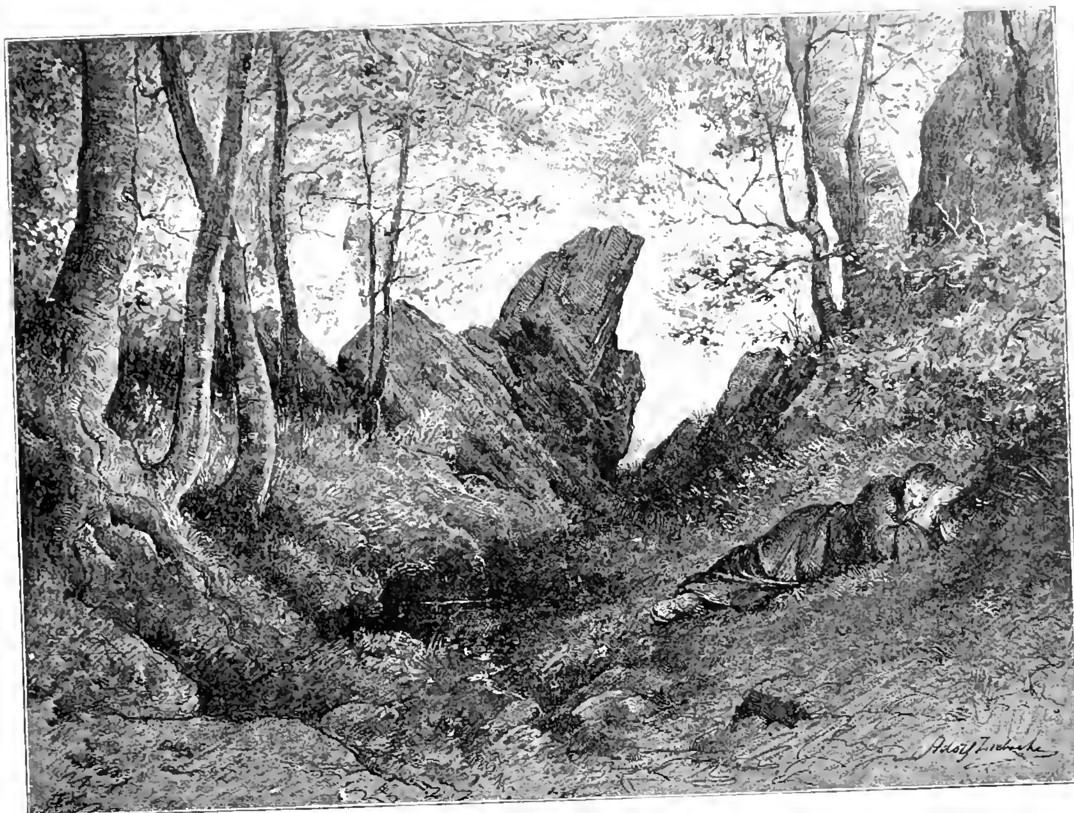
»Živly dva Bůh vyhradil si,
vzduch a oheň, v kterých bydlí,
z dvou též živlů bytost lidskou
sestrojil si [illegible]
z duše, z těla; těmto oběma
dbát má člověk na své pouti

duši tuží přemýšlení,
tělo tuží stálá práce,
často ale unavené
obé žádá odpočinku.
Nechte ducha, toho sami
v chvíli šťastné andělové
na bílé si chytnou křídlo,
ale tělo, hmota líná
jíst chce, pít chce, spáti žádá;
tím v ní opět síla vzplane
olejem jak oheň lampy.
O kuchyni dbáti dlužno,
o sklep též a zásobárny,
aby chudým mohlo zbýti
vždycky dosti k nasycení.
V této péči, v správě domu
střídati se budou bratři,
losem určí mezi sebou,
a kdo zvolen, trpělivě
na týden se chopí díla.
K službě boží ale všickni
pilni budem dohromady:
o půlnoci zazní žaltář,
před svitáním vstanem k hóře,
mezi jídlem o poledni
budiž čítán život svatých.
Jménem Otce, Syna, Ducha,
domluvil jsem, bratři moji,
opakuju ještě jednou:
Milujte se všichni spolu.
Shovívaví buďte k sobě,
nebo láska — to je všecko.
Ctěte zem, již vzděláváte,
mějte rádi každé zvíře,
včelu, která med vám dělá,
vola, který chléb vám chystá,
laní, jež vám mléko skytá,
vlka, jenž vás učí bdíti,
medvěda, jenž k smíchu nutí,

hlavně ale pod římsami
kláštera a chrámu, bratři,
vlaštovičkám přejte hnízda.«

Dohovořil svatý Prokop,
zajásali všichni bratři,
slíbili mu poslušenství,
slíbili si svornou lásku,
rozdělili mezi sebou
lesy, pole, vodu, klášter,
odešli pak po své práci.

XII.

ZÁPISKY RARACHOVY.

V svátek Maří Magdaleny
slavnost byla na Sázavě
hlučná, četně navštívená
od poutníků z blizka z dáli.
Prokop sám chtěl sloužiti mši,
bratr Cyrill, jehož slovo
plné svaté výmluvnosti
řeřavé jak uhlí bylo
nade hlavou hříšníkovou,
mluviti měl o pokání,

o té krušné pouti k němu,
ostatní pak mniši měli
přisluhovat svaté službě
se svícemi rozžatými,
nebo v kůru dělat hudbu,
zpívajíce velkým hlasem
starodávné písně otců.
V tento den se přihodilo,
legenda co vypravuje.

Časně ráno po svítání
do lesa si Prokop vyšel
chtěje mysl osvěžiti,
myšlenky své sebrat chtěje,
jak to žádal svatý obřad.
Na nízký tu vystoup' vršek,
rozhlížel se širým krajem,
kterak davy lidu píli
v pestrých šatech ku Sázavě.
Na velký chtěl sednout balvan,
na kterém vždy v rozjímání
vonnou lázeň ducha nořil;
tu však k svému překvapení
Karacha zřel, jenž tu seděl,
nohama se opíraje
o protější skálu; v prackách
držel velkou oslí kůži
oškrabanou, vyhlazenou,
jak z archivu klášterního
by ji ukrad', rovnou oněm,
na nichž dobrý bratr Jimram
opisoval písmo svaté
zdobným písmem, pestré kraje
okrašluje rudou barvou.
V kůži bílou tuto Karach
zatínal vší silou zuby,
prackami pak natahoval,
vytahoval, roztahoval,
jak jen mohl na všech stranách

Prokopa si ani nevšim',
šklíbal se jen škodolibě.

»Co tu děláš, pekel zmetku,
promluv, či mne neznáš více?«

»Jak bych neznal, boží sluho,
nejsou posud zahojeny
moje rány od orání.
Co tu dělám? viděls dobře,
domysli se, ipse vtip se.
Dnes je svátek na Sázavě,

množství se tam sejde lidu,
kalné vody, valné lovy.»

«Co s tou kůží?» ptal se Prokop.

«Rač jít se mnou, sluho boží,
nevíš sám, že čas jít domů,
poslední již poutník zmizel,
v chrámu všickni čekají tě:
bratr Ondřej sedí v kůru,
nadýmá se jako holub,
div že vole nedostane
od zpívání, myslí jistě,
anděl v nebi proti němu
bídný jest jen koledníček;
bratr Radim v sakristii
v novém ornátě se pyšní,
vyšlapuje jako krocan,
druzí mu to závidějí;
máš to, otče, pěknou chásku
v klášteře svém pohromadě.
Bratr Jimram, stará kopa,
by nemusil po práci jít,
záda křivit, v potu kopat,
orat, rýti, stromy kácet,
v knihovně si pěkně hoví,
staré špiní pergameny,
maluje do písmen jejich
zástup trpasličích figur,
celý den K jedno hyzdí,
vzdychá při tom, pot utírá
rukávem si zašpiněným
s přemoudrého svého čela,
v duši pak všem vysmívá se,
kteří v potu tváře robí
na polích anebo v lesích.
Bratr Vít — ach, toho neznáš!
Řekne s tváří zbědovanou:
‚Do lesa jdu, otče milý,

zazračných jdu hledat bylin;
nemocných je plný klášter,
mně se mastí nedostává' —
jde a jahod natrhá si,
napije se ze studánky,
do chládku si potom lehne,
sladký spí sen spravedlivých,
až polední slunce samo
splaší s jeho obličeje
hustý závoj chladných stínů;
probudí se, mne si oči,
rychle skočí, běží domů,
na cestě však uškubne si
v pravo v levo trochu trávy,
lopuchy neb jitrocele,
na nose co tak mu sedí,
a pak celý udychaný
vypravuje v hloubi lesa
o vidění, o modlitbách,
o postu, jejž snášel v lese;
zatím čtverák ani neví,
od borůvek že má pysky
až do černa potřísněné.
Bratr Ondřej — to ten pravý . . .«

»— Ustaň ve svém utrhání,«
přerušil mu Prokop hovor
ku zpáteční cestě lesem
obraceje kroky svoje:
»pojď a cestou já též tobě
něco pěkné připomenu:
závist jen v tvém srdci klíčí,
vztek a zlost, že bratři moudří,
opatrní, spolehliví
úkladům tvým jen se smějí.
Dobře vím, jak bratr Ondřej
ondy ovce postřihoval
prozpěvuje při tom žalmy.
Tys byl za ním ukryt v roští;

sotva vlny malý vloček
od nůžek mu odpaď, dříve
než jej mohl dati stranou,
ty jsi foukl ze vší síly
neviděn — a vloček zmizel
jak sníh, lehka pohra větrů.
Dobrý Ondřej dale střihal,
ale s vlnou neshledal se,
od nůžek mu odlétala
jako pýří, jako smeti.
Ondřej křížem žehnal nůžky
žehnal ovci ale darmo,
tys však, zlobný pekelníku,
nemoh' vydržet a spustils
ostrý smích, jenž prozradil tě.
Skočil Ondřej, vytahnul tě,
svázal tebe jako ovci,
na klín tebe položil si,
ostříhal tě bez lítosti,
do hola, až v nahé kůži,
pak tě pustil a měl radost,
jak jsi skučel v tuhem mrazu:
teď se hněvaš na Ondřeje,
každé proč ma vždy své proto.

Ku ručeji zatím došli,
který šuměl přes kamení,
úzka lávka přepínala
jeho vlny, sotva jeden
mohl přejít bez úrazu.
Rarach skočil rychle napřed,
a když přešel, shodil lavku
zadním kopytem svým nazad,
rychle tato letla s vodou.
Na druhe stal straně Prokop,
ani nehnul brvou oka,
kynul pouze rukou svojí:
malý doubek, na pokraji

zřídla jenž stál, hned se sklonil,
ochotně přes proud se natáh'.
Přešel Prokop suchou nohou;
vlastní rukou zvednul doubek
řka: »Rosť v obra pět set roků.«
a zas klidně kráčel dále;
Taracha zas dostih' cestou
a v své řeči pokračoval:

»Bratr Ivan, rozumím též,
po chuti že není tobě,
kuchařem byl tento týden,
k hoře musil a pak zase
k antifonám, chyť si tebe,
a tys musil po den celý
v kuchyni mu točit rožněm,
zatím co v tvé hlavě lihlo
neplech se a taškaření,
šibalství, jak v hnoji červů.
Do zlata když kuře pěkně
opečeno jen se lesklo,
neodolals, strh's je dolů,
začal jíst a chtěl jsi prchnout;
oblizovals ještě prsty,
an tu vrazí rozlícený
bratr Ivan do kuchyně,
oknem pozoroval všecko;
v svatém hněvu chytil rožeň,
v zadek ti ho vrazil celý,
jen se cukej zapíraje —
všecko, všecko je mi známo.
Nyní ale pověz přece,
co s tou kůží v dnešní svátek?«

Ušklibl se na to Rarach.
»Což já nesmím do kostela?
Sám víš, že dnes velký zástup
lidí bude na Sázavě;

musím lovit hříchy jejich,
paměť mi však již se krátí.
Proto včera předvídaje
podle ruchu lžic a nožů,
že den boží bude zítra,
bratru Jimramu jsem ukrad'
ten kus staré kůže oslí,
od něho jsem přiučil se
ctnému kunštu písařskému.
Schován v chrámu hodlám sobě
všelikými kliky háky
zapisovat lidské hříchy,
kterých nejvíc nadělá se
ve chrámu při službách božích.
Sluho boží, dej dnes pozor,
pamatuj, čert nikdy nespí.«
Lehounce se usmál Prokop,
zatím oba vešli v klášter,
kde již bratři čekali jej.
Prokop vstoupil v sakristii,
Karach v kostel, neviděný
na kůr vlezl a tam k stropu
mezi trámy skrčil hlavu,
na kolena roztáh' kůži.

Zazněl zvon a mše již začla.

Zprvu každý ruce spjaté
zbožně ležel na kolenou,
modlitbu svou odříkával,
aneb s kůrem zpíval spolu.
Když pak ujal slovo Cyrill,
teprv každý sluch svůj zbystřil,
aby ani slovo jedno
neušlo mu, by moh' všecko
vypravovat zase doma.
Polední však brzy vedro
opilo tak posluchače,
že již mnohý začal klímat

hlavu v taktu uklaněje.
Ihned měl tu Rarach práci.
Vesnický lid chytal lelky,
dostal čárku na pergamen,
stará babka třásla hlavou,
chrapala již skoro nahlas —
tu máš, bod stál v osli kůži.
Mnich též mnohý zahřešil si:
bratr Radim, který svíci
hárajíci držel v ruce,
zaklel v tichu, nebo vosku
zkápnula mu žhavá slza
na sevřené holé prsty —
hned měl bod na oslí kůži;
bratr Štěpán, u oltáře
který zpíval epištolu,
zapomněl, ký dnes je svátek,
spustil jinou; teprv Prokop
přísným když jej změřil zrakem,
rychle opravil svou chybu —
bod však tměl se v pergamenu.
Ba tam, jaké pohoršení
ve výklenku šeré kaple!
Právě v oné svaté chvíli,
těla Páně proměnění,
jeden hoch tak naklonil se
ke rtům modlící se dívky,
až jich rety sblížily se
a polibku sladký ohlas
rozletěl se celým chrámem.
Usklibnul se notně Rarach,
oba chtěl si zapsat v kůži,
ale běda — nikde místa,
obě strany jedno moře
teček, bodů, kliků háků,
ani kouska místa nikde;
rád by smazal jiných třicet,
jen ty dva by moh' si zapsat.
Jaká pomoc! Svraštil čelo,

pergamen chyť pevně v zuby,
o koleno opřel ruce,
by jej trochu povytahl,
trhl sebou ze vší síly,
buch! a vrazil hlavou ve strop,
div že nespadl omráčený.
V téže chvíli svatý Prokop
obrátil se u oltáře
chtěje zapět velkým hlasem:
„Modleme se, bratři!“ Kazec
utkvěl zrakem blíže stropu,
viděl vše, jak Karach trhl
a se praštil, jak se zachvěl,
úsklebkem se šimral v líci,
nemohl se zdržet smíchu

Ale hned cert přišel k sobě,
a než Prokop obrátil se,
měl již stat na pergamenu
vinu svoji ve způsobu
velké čary křížem dolů.
Lhostejně teď ve své výši
složil Rarach obě ruce;
nestaral se více o lid,
ať již spí anebo zpívá:
to, že opat chyt' se v sítě
jeho úkladů a nástrah,
úplně mu dostačilo:
ba on s to byl odpustiti
vše ty body, čárky, známky
za Prokopa provinění.

Hlučně lid se valil z chrámu,
rozptýlil se na vše strany,
mniši z chrámu vycházeli,
naposled též svatý Prokop.
Přitočil se k němu Rarach,
roztočil svou oslí kůži,
ušklíbnul se: »Sluho boží,
vzpomínáš, jak řekl jsem ti,
pozor dnes, čert nikdy nespí!«

XIII.

ZLATÝ PTÁK.

Legenda bratra V…

Na smrtelném loži ležel
bratr Vít, kol něho mniši
klečeli a modlili se.
On s rozžatou svící v ruce
na prahu stál jiných světů,
rty mu bledly, oči hasly.
Náhle vzpjal se a mdlým hlasem
k Prokopovi děl a k bratřím:

»Odpusť, otče, a vy druzí
mějte všickni soucit se mnou,
když vás prosím jménem Krista
vyslechněte zpověď moji,
kterou všem chci učiniti.
Dával jsem vám pohoršení,
líný byl jsem v službě boží.

zmařil jsem svůj život celý,
místo spásy svoji duše
ubohé a hříšné velmi
hledal jsem jen lidské štěstí.
Vídali mne často mnozí,
kterak s hlavou nakloněnou
ve hluboké chodím dumě,
vídali a říkávali:
»Vít se modlí,« na svá ústa
kladli prst všem ku výstraze.
Ale já jsem zatím bloudil
v nesmyslných, bohaprázdných
snech a tuchách, přemýšlel jsem
kde jest, co jest lidské štěstí.

Opate, vy bratří všickni,
umírám, hřích svůj teď cítím:
poslyšte, co před nedávnem
stalo se mi v hloubi lesa.
Nevím, je to pokyn nebes,
aneb výsměch pekla pouhý,
aneb pravda, kterou marně
tolik let jsem hledal v poušti?

Bylo jitro, první tucha
jeho létla stromů listím,
když snem divným probuzený
vyšel jsem v les za klášterem.
Červánek plál na východě,
v jeho ohni stály kmeny
mohutné jak rudé sloupy,
v trávě rosa kmitala se,
všecky květy podél cesty,
jak jsem do nich podíval se,
vstříc mně dechly svoji duši,
sladkou vůni, staré skály
kolem nahých přísných skrání
růžových par měly závoj;
z dálky zněla píseň řeky,

slyšel jsem, jak vlna každá
praví druzce: »Dále, dále!«
Stanul jsem a sklonil hlavu:
Bože, jak ten svět je krásný!
V tom zazněly sladké zvuky
na píšťalu lesní kdesi,
pastýř hrál ku nové pastvě
svolávaje věrné stádo;
viděl jsem jej v úžlabině,
jak hnal ovce podle skály.
Houštím šel jsem a zas píseň
dotknula se mého srdce:
dívka mladá na jahody
s malovaným vyšla džbánem,
zřel jsem, jak se mihla stromy
s plachetkou na útlé hlavě,
rudou jak mák vlčí v květu.
Šel jsem dál a duše moje
víc a více otvírala
bezdný kalich svojich tužeb.
Slunce svítilo mi v srdce,
cítil jsem, led jeho puká,
citu chudobka již zvedá
krví kolem potřísněný,
orosený okraj květu.
V očích mojich slzy stály.
Bože, jak ten svět je krásný!
Ale kde to štěstí naše?
kde jest, co jest, jak jen k němu?

Zved' jsem hlavu. Na haluzi
kaliny, jež v sněžném návě,
stála rovna pěkné panně,
seděl ptáček malý, útlý,
pestrá pírka smaragdová
zlatým pohrávala leskem
pod hrdélkem jako rubín
ohnivá se skvěla skvrna.
[illegible]

z nejčistšího zlata hořel,
zobáček byl útlý, tenký,
růžový jak osten růže.
Seděl tiše na haluzi,
upřeně se na mě díval,
jeho oči ohněm plály;
mně se zdálo — to jsou hvězdy
zasazené v hlavu ptačí.
A teď, bratří, nevím, zdali
přelud jal v síť duši moji:
zlatá uslyšel jsem slova,
v nich se chvěly sladké tóny
z pastýřovy flétny lesní,
v nich se chvěly prosté zvuky
z písně dívky, již jsem slyšel,
která z rána na jahody
s malovaným vyšla džbánem:
‚Mnichu, já jsem ptáče štěstí,
pojď a uzříš, kde je hledat.
Tam kde stanu, tam jest jistě,
mnichu, pouť ta dlouhá bude,
dlouhá jak tvůj celý život;
nezkusíš ho, ale uzříš,
a pak umřeš po něm touhou.‘

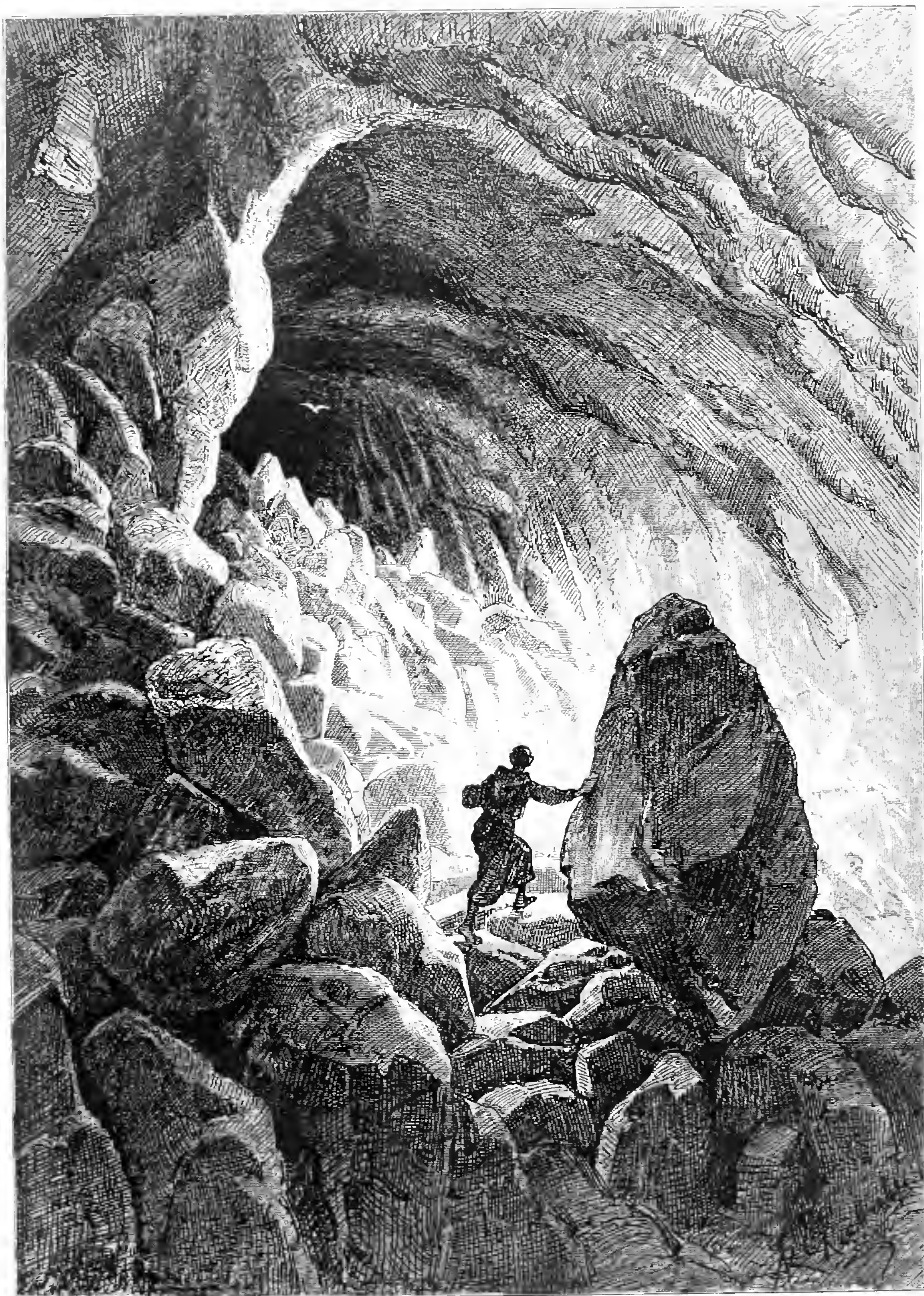
Jak bych opojen byl vínem,
vůní, hudbou, sny, já kráčel,
kam se mihlo zlaté křídlo

nebeského ptáka štěstí.
Šli jsme dlouho temným lesem
jenž byl hlubší víc a více,
divočejší, plný bažin,
nad kterými bílou hlavu
těžkou vůní leknín houpal;
stromy byly jako sloupy,
černé sloupy bazaltové,
bez pohnutí stály kolem;
sem tam býlím jen se mihnul
motýl, a když hleď jsem blíže,
lebku měl na svojí hlavě.
Vedro padalo s těch korun
nehybných jak těžké mračno;
skály rostly, jejich stěny
byly náhle obličeji;
kleč, která jim rostla z ňader,
v dál se táhla jako ruce,
kořenů změť dole zase
na kotouče zeměplazů
měnila se mému oku.
Pták lét' stále dál a dále,
jako hvězda, která padá;
mih' se vždycky před mým zrakem,
mnil jsem, že již ztracen kdesi,
an tu náhle na kadeři
stromů divných, jež jsem neznal,
on se zaskvěl jako rubín.
Vodopády valily se
po kamenných stupních v propast,
pták ve vlnách smočil křídlo
a pak střásal na vše strany
celý liják drahokamů.
Teď se kmitl v temné sluji,
balvany jež překlenutá
zela jako dračí tlama,
za ním volala má touha.
Dlouho v tmách jsem kráčel pouze,
pták přede mnou, cizí ruka

jak by rudý nesla kahan
na cestu mi svític v spěchu.
Šel jsem rychle, hrůzou často
zavíral jsem obě oči.
Bod, jenž veď mne, náhle rostl,
byl jak slunce — věčný Bože,
v jeskyni jsem stál teď velké;
tisíc stvolů křišťálových
viselo se stropu dolů,
tu jak hrozny obrovité,
jak jehlance obrácené,
jako prales zkamenělý.
Nevím, odkud záře slunce
vnikala v ty tůně ledné,
ale vím, že celé duhy
po klenutí táhly zvolna;
nevím, odkud tekla voda
v křišťálovou tuto lázeň,
ale vím, že zvuky kapek
padajících, zmírajících,
o klenbu jak hudba hrály.
Co tu divů! co tu krásy!
Kráčel jsem jak ve snu spilý.
Pták přede mnou jako hvězda,
na křídlech mu duhy hrály.
Teď se mihl jak šíp zlatý,
zase v tůň, já musil za ním,
hloub a hloub to stále jelo
tmou, kolem nás vodopády
burácely ze tmy do tmy,
zřel jsem oblouky jich valné,
stříbrné a padající
ještě hloub až ke dnu země.
Pták se vznesl, nyní vzhůru,
můj zrak za ním — věčný Bože,
já jsem viděl z hloubky hvězdy.
Nebe černé jako příkrov
a přes jeho nepohnutou,
děsné klidnou, tichou plochu

táhly zvolna zlaté světy
jak obrovským někde kolem
soustav měsíců a sluncí
neviděn by cherub točil.
Hrozné zjevení a děsné!
Točily se, přešly, jiné
za nimi, bez konce, dále
legiony, miliony.
Já se díval v jejich tváře,
rokle zřel, z nichž teklo zlato
jako proudy, pusté břehy,
skálna bradla bez života,
jak by zavěsil kdos kostry
vedle sebe v jedné řadě
na dlouhý drát nekonečna.
A zas jiná plná ohně.
Odvrátit jsem musil oči,
zakryl tvář a zalkal z duše:
Hrozné, Bože, jsou Tvé divy!
Ale kde jest štěstí naše,
co jest, kde jest, jak jen k němu?
Pták se mihnul zlatým křídlem,
dále šla zas divná cesta
přes kameny, jak by vlny
nějakého moře kolem
ztuhly v běhu, zkamenělý.
Ani útlý stonek trávy
neprolomil kůru země,
ani mech svou šedou plísní
na balvanů nesed' hlavu:
všady pusto, skály rostly,
mezi nimiž sem tam tlely
obrovité dlouhé kostry,
nevím, obrů či snad zvěře.
Snad tu druhdy kvetl život.
Chtěl jsem sednout na kamem,
ale ptáče dále letlo.
Brzy začala tráva opět,
keře zas a zase stromy,

zajásal jsem v hloubi duše.
Šli jsme opět známým lesem,
stanuli jsme, kde jsem vyšel.
Slunce bylo na západě,
červánek zas vroubil stromy,
stíny rostly, rosa kmitla.
Bolely mne velmi nohy,
žízeň stáhla moje hrdlo,
a já ptal se jako druhdy:
Velký jest Tvůj svět, ó Bože,
neobsáhlý, nemá konce,
ale kde to štěstí naše?
Ještě krok — a já je viděl.
U kapličky matky boží,
kterou šípek opletává
miliony vonných květů,
na pahorku mezi trávou
seděl pastýř, jehož flétna
ráno pouť mou provázela,
na klínu svém držel dívku,
která z jitra na jahody

s malovaným vyšla džbánem
Flétna v trávu pohozená,
a džbán v trávě překocený,
ale ruce v objímání,
ale ústa ve hovoru.
Seděli tak tiše sami,
ona kladla mladou hlavu
na mohutná jeho prsa,
přes něž husté její vlasy
vlnily se jak len zlatý.
Šátek dávno pad' jí s hlavy.
Šípek větrů každým hnutím
do klína jim střásal růže,
nebe bylo modré, čisté.
Tu jsem uzřel svého ptáka,
nad jejich on stanul hlavou,
do zpěvu se dal a jásal
a pak letěl výš a výše,
až byl hvězdou ve azuru.
Již jsem věděl, co je štěstí,
kde jest, jak se dostat k němu.
Přes sepjaté ruce moje
tekly slze jako oheň.
Cítil jsem, jest příliš pozdě,
ale rty mé šeptaly:
Krásný je Tvůj svět, můj Bože,
veliký a nekonečný,
ale nad vše v něm je láska.
Děkuji ti, já ji spatřil.

Vrátil jsem se právě k hoře.
Od té doby neúmorná
svírala mne touha palná.
Snad jsem hřešil, drazí bratři,
umírám a žehnám pouze.

To legenda bratra Víta.
Strnulí a údivení
mnisi kolem naslouchali.

Opat Prokop poručil pak
mrtvé tělo pochovati
pod šípkovým keřem kaple,
kde Vít našel lidské štěstí.

XIV.

DIVY SV. PROKOPA.

Věrně chci vám vyprávěti
o všech divech, o zázracích,
které konal sv. Prokop
ku podivu všechněch lidí,
celé, širé země české
v klášteře svém na Sázavě.
Bedlivě chci všecko říci,
bez ozdoby vyprávěti;
krásný čin již sám se halí
ve krásného slova roucho.
Rozlétla se brzo pověst
o Prokopu divotvorci,
rozlétla se v širé kraje,
nebo jak se může skrýti
město, na vrchu když leží,
můž' pod kadí oheň pláti?

Člověk jeden, Mena jmenem,
o Prokopu slyšel mnoho,
jat byl velkou touhou v srdci

vidět jej a živ s ním býti:
rozdal všecko jmění chudým,
očistil se všech svých hříchů
a pak s mysli odhodlanou
ku Sázavě nastoup' cestu.
Pěšky šel tu celou cestu,
přes kamení, trny, strže.
Časně z rána již se octnul
na pobřeži bouřné řeky,
za níž kynuly mu báně
sázavského monastýru.
Řeka jarem rozvodněna
valila své vlny kalné
jako hory, malé lodě
houžvemi na druhém břehu
přivázané ku sochorům,
tancovaly ve vln víru
jak skořápky ořechové.
Po člověku ani stopy.
Bylo jitro, shustlou mlhou
slabě slunce prosvítalo.
Z protějška do vln a větru
jásající bouřné vřavy
zazněl chorál z chrámu z dáli,
na hodinkách kde sbor celý
trval v svaté horlivosti.
Mena chvíli na rozpacích
stál na pustém břehu řeky,
stál na prahu svojí touhy,
překročiti však ho nemoh';
lítost hrdlo sevřela mu,
v písek pad', své rozpjal ruce
a zavolal velkým hlasem:
»Pro zásluhy Prokopovy
sám ty, Bože, na břeh druhý
hříšnika mne převez divem.«
Nastojte! v té chvíli právě
dozpíván byl žaltář v kůru,
bratří z chrámu vycházeli,

v středu jejich svatý Prokop.
»Hleďte, bratři, člunek malý
sám si klestí řekou cestu,
vlny kolem jako hory,
a on přímo na břeh druhý!«
Dívali se bratři v dálku,
zakrývali oči rukou,
nebo právě ranní slunce
prodralo se mlhy clonou.
»Hleďte, loď juž zase zpátky,
a v ní člověk pevnou nohou
stojí v lodi v takém větru,
boží se tu dějí divy!«
A juž skočil Mena na břeh,
pad' tu k nohoum Prokopovým,
objímal je, blahem plakal,
vypravoval, co se stalo.
Trnuli tu bratři v sboru,
Menu sami v střed svůj vzali.
Ale Prokop zamyslil se
a pak pravil ke svým bratřím:
»Znova se zas naplnilo,
o víře co pravil Kristus:
hory může přenášeti,
kdo má víru.« — pak na Menu
obrátil své zraky vlídně,
»ale štěstím blažit může
srdce lidská — kdo má lásku.
Budiž Pán Bůh pochválený!«
»Až na věky!« řekli mniši.

Jednou s velkým namáháním
čtvero lidí svázaného
přivedli jsou soptícího
muže, posedlého ďáblem.
Modlil se tu Prokop nad ním,
v noci nespal, jen se postil,
kamenem v svá ňadra bušil,
a když takto svoje tělo

potrestal za cizí hříchy,
upřel pevný, děsný pohled
na člověka, jenž se zmítal
v křečích s pěstmi zaťatými,
a hle, jak by schvácen bleskem,
bez vlády se k zemi sřítil;
pěna od úst jen mu tekla
jako oři spocenému,
ztišil se a brzy ke svým
navrátil se uzdravený.

Tak prohlédlo mnoho slepých,
hluchých mnoho sluch zas našlo,
chromý odhodil svou berlu,
poskočil jak jarý jelen,
z blízka, z dálky každý spěchal,
kdo jen trpěl, na Sázavu,
všem tu bylo pomoženo.
Takých divů svatý Prokop
mnoho konal jménem Páně,
ještě jeden z nich vám povím.

Zeman jeden v české zemi
hrdý, příkrý, neústupný,
v dřevěném svém choval hradě
krasnou ženu jako lunu.
Žárlivostí svou ji stíhal,
když pak měla poroditi,
dal ji zazdít — v té však chvíli,
poslední co kámen padl
na hrob živý mučednice,
nemocí byl raněn zeman
podivnou a neslýchanou,
malomocenství jež sluje.
Rázem poznal svoji vinu,
vykopat dal ženu svoji,
padl před ní na kolena,
odpuštění od ní žádal;
tato hlasem mdlým a slabým

17

poslala jej na Sázavu
ku Prokopu opatovi,
zemřela pak v krátké chvíli

Opustil hned zeman hrad svůj,
v ovčí rouno oblekl se,
aby zakryl co jen možná
těla svého bílé vředy,
a pak bloudil bosou nohou
po lesích a hledal cestu
ku Sázavě. Když tam přišel,
padl k nohoum Prokopovi.
Odstoupili všichni bratři,
požehnali sebe křížem;
hrozné bylo popatření
na člověka, jenž tu klečel
a dvě ruce natahoval
plné ran a plné hnisu.
Ale Prokop pozvedl jej,
zeman zase padl na zem,
do země tvář bledou zaryl,
a pak jal se zpovídati
přede všemi z hříchů svého
Když dokončil svoji zpověď,
velkým hlasem před vším lidem
zveď jej Prokop, a když bratři
zdráhali se k němu vstoupit,
sám jej do své celi odveď,
sám s ním žil, s ním vykonával
pokání, jež uložil mu.
Jednou v noci na modlitbách
když dlel podle obyčeje,
pozoroval, malomocný
jak se zvedl s lože svého,
tichým krokem přešel celu
sáhl po šatu Prokopovu,
do něho se oblékl celý
a pak s velkým pláčem sklesl
před své lože na kolena.

Povstal Prokop od modlitby:
»Co tu děláš, bratře milý?
Proč oblékáš moje šaty?«
S pláčem zeman odpovídal:
»Otče, jsem již druhý měsíc
v celi tvojí, modlíme se,
postíme se — ale darmo;
ruka boží zavřena jest,
jeho hněv mou hlavu tíží.
Tu jsem myslil, že když v noci
obleku se v tvoje roucho,
že snad zhojí se mé rány
divnou mocí, která z tebe
na vše strany rozlévá se.
Chtěl jsem vinou spasen býti.
Odpusť mému provinění!«

K slzám pohnutý byl Prokop,
ponořil svou duši v dumy,
a pak pravil vážným hlasem:
»Za tři dny já, bratře, umru,
potom oblec moje roucho,
potom vstaneš uzdravený;
ještě tři dny trpělivě
snášej trest svůj. Až má duše
očištěna rmutu země
vzlétne k nebi zlatým křídlem,
uzdraví tě moje roucho;
ale teď jsem hříšník velký
jako ty a všichni lidé.«
Na to pozved nemocného,
objal jej a políbil ho,
a zas klek' a v nové dumy
prorockou svou vnořil duši.

XV.

SMRT SV. PROKOPA.

Jak byl Prokop předpověděl,
stalo se: sil jeho tělu
ubývalo víc a více.
Svolal k sobě všecky mnichy,
kteří s tváří zarmoucenou
tušili, co stát se musí.
Nepromluvil ani ještě
a již bolné naříkání
vlnilo se jeho celou,
nepromluvil ani ještě
a již slzy valily se

z očí bratrům jako proudy;
nepromluvil ani ještě
a již tisk' druh druhu ruku
a již těšil bratr bratra,
na všech retech se již chvělo:
»Co se stane, co z nás bude?«
Vítoše pak ústy všickni
zavolali, líbajíce
jeho ruce, jeho šaty:
»Nenech siroty nás, otče,
neopouštěj svoje děti!«

Na loži se vztyčil Prokop,
božství zlatá aureola
vzplanula mu kolem hlavy,
mluvil ještě pevným hlasem:
»Bratří moji, co jsem často
k vám říkával, opakuju:
Mnoho zmůže síla duše,
mnoho víra, mnoho naděj,
ale všecko zmůže láska;
protož všickni milujte se!
Nesmím, bratří, zapírati,
že po smrti mojí záhy
věčná kletba české země,
ku cizáctvu láska podlá
vyžene vás z těchto celi,
že z té půdy vaším potem
skropené a posvěcené
cizinec jen těžit bude,
že v to hnízdo vlaštoviček
usídlí se hejno supů.
Nesmím nic vám zapírati,
neb chci, byste silni byli,
silni v lásce k vlasti svojí,
jež má nejvíc zapotřebí
každé ruky pracující,
myslící též každé hlavy;
silni v lásce k sobě bratří,

nebo tou se všecko daří,
silni prací v utrpení,
v pokoře a oddanosti
ku milému Pánu Bohu.«

Pláč a lkaní přerušily
další slova Prokopova,
jenž po dlouhé chvíli dále
pokračoval v svojí řeči.

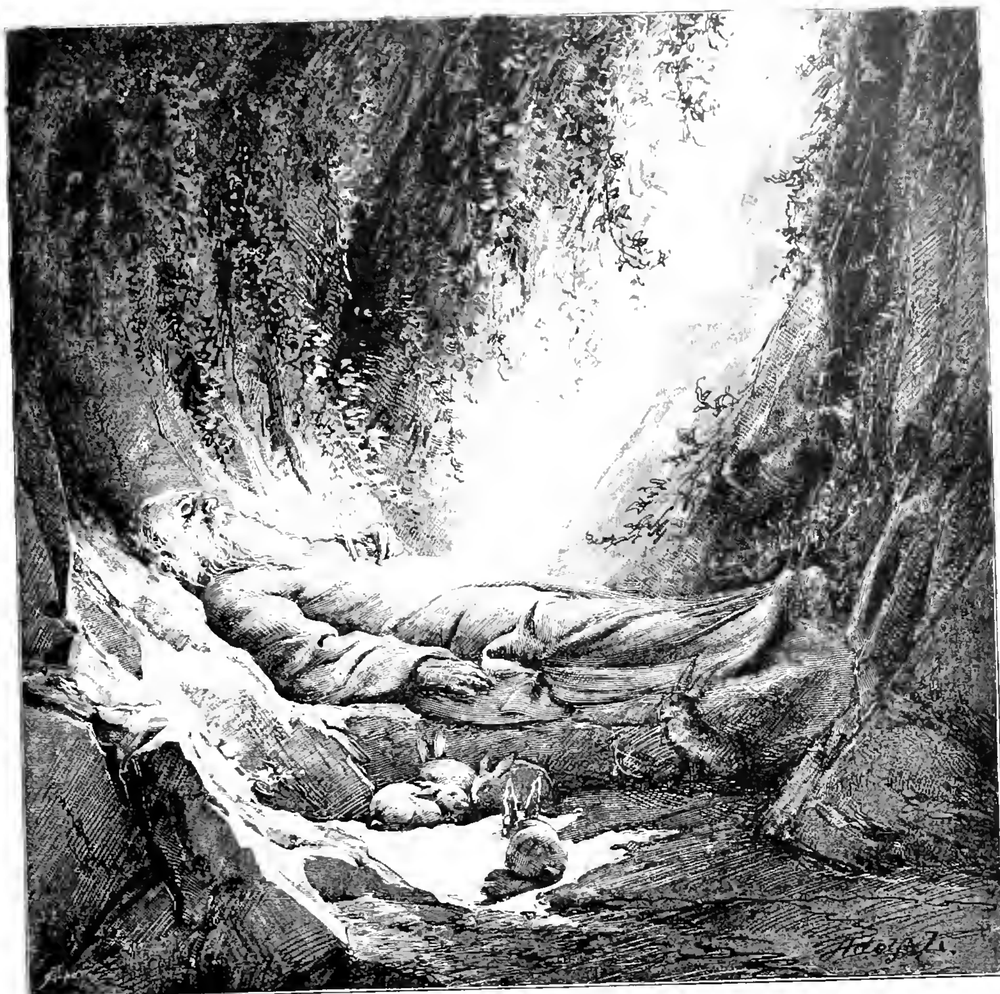
»Buďte silni! Řadu dlouhou
plných roků svaté práce
cvičil jsem vás, vedl jsem vás,
byste mužně vydrželi
trochu bídy, protivenství,
vyhnanství a ve cizině
pobyt plných šesti roků.
Spytihněv až kníže zhyne,
Vratislav zas povolá vás
a Bůh splatí hojnou měrou,
pro něho co trpěli jste.
Ale teď vás jedno prosím,
úpěnlivě za to žádám:
Zítra umru před svítáním,
poslední noc rád bych strávil
v lesích ve své milé sluji,
kde tak mnoho žil jsem léta,
dřív než Pán Bůh povolal mne
k velikému svému dílu.
Rychle na poušť vydejme se,
zapějme si všickni cestou
otců chorál starodávný.
Vzhůru, bratři! [illegible]
těžké jest, však v něm je život.«

A jak ani necítil by
choroby, smrt ve svém těle,
tako [illegible] silný povstal.

Večer byl již, z klášterních vrat
dlouhý se tu valil průvod,
hlasně zpíval hymnu otců:
Hospodine pomiluj ny!
Což se hlasy všechněm chvěly,
všechněm v očích slzy stály!
Zvolna šli a Prokop cestou
rozhlížel se po přírodě;
znal tu každou mez i trávník,
každý strom a každou cestku.
Rozhlížel se a děl bratřím:
»Hleďte, příroda jde spáti
jako já a oba vstanem;
nebo není umírání.«
Zvolna šli, tu náhle bzukot
nad jejich se vznášel hlavou;
ohlédli se, ve chumáči
létaly kol zlaté včely
nade hlavou opatovou,
shlukly se a letly s nimi
v jeskyni, jež druhdy byla
první jejich domov milý.
Přišli v les — tu s každé větve
listí déšť jim padl k nohoum,
aby Prokop neurazil
v posled o kámen své nohy,
co byl květ — to byla vůně.
Šli kol kaple matky boží,
v planých růžích zkvětlých právě
kynul hrob jim bratra Víta
na místě, kde druhdy viděl
nepoznané lidské štěstí;
jak šli kolem, všecky růže
sklonily se k Prokopovi
a déšť vonných, bledých lístků
střásly, které vítr dones'
v Prokopovy šedé vlasy.
»Hle to pozdrav bratra Víta.«
pravil Prokop, »děkuje mi,

že jsem dal jej pochovati
tam, kde viděl štěstí lidské:
spí se mu tam jistě sladce.«
Šli a tu již otvor sluje
z dáli kynul jako známý;
prasklo klestí před Prokopem,
laň tu stála, zamečela,
ruce lízala mu krotce.
Vešli v sluj, ve vodopádech
břečťanu se celá leskla;
našli ještě staré lože
plné mechu, včely zatím
usedly si ve předsíni,
v starý výmol nade vchodem.
Prokop pravil: »Prosím, bratři,
opusťte mne nyní chvíli,
sám chci jako druhdy strávit
celičkou noc v rozjímání
s milým Bohem a svou duší.«
Každému pak stiskl ruku,
kterou slzí hojným deštěm
každý zrosil. Odešli již.

Sám teď ležel v sluji Prokop,
sám a sám, kol temno, ticho.
Tíseň hrdlo sevřela mu
a s ní palná žízeň vstala,
pot mu vytrysk' na skráň lednou,
ňadra těžce pracovala;
duše žitím unavena
v rej se spletla divných představ,
strach ji schvátil. Všecko v zmatku
letělo teď jeho hlavou:
útěk ďáblů — staří bozi,
boj se zubrem — laň a včely,
Němci mniši, les a klášter.
Slyšel divné, cizí písně,
Hosanna i Alleluja,
hromu vír, trub ohlas varný,

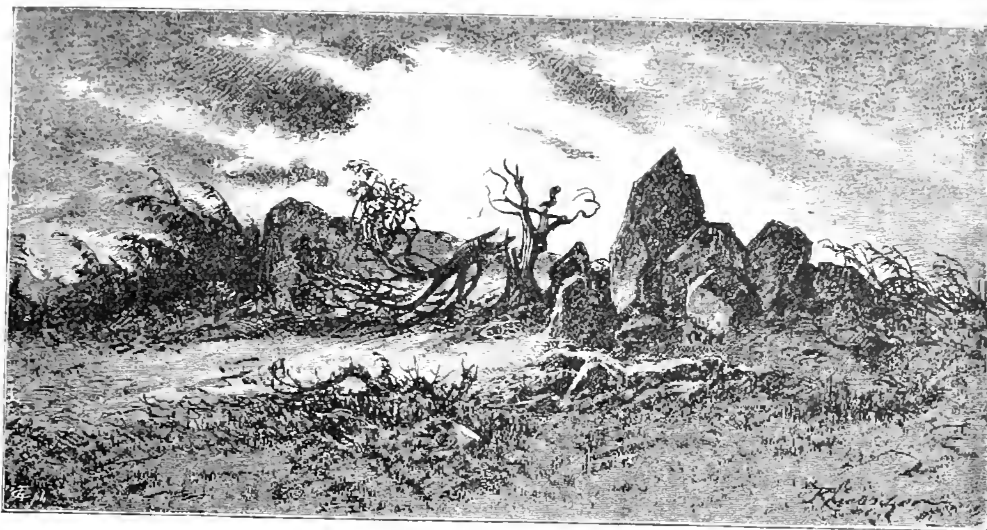

zástupů chvat, shon a vřavu,
divoký let nekonečnem,
velké hvězdy jako slunce
v jeho ňadrech kolovaly.
Onen stařec gigantický,
kterého zřel druhdy v lese,
když chtěl skácet první stromy,
zjevil se mu v celé hrůze,
objímal jej mocnou paží,
drtil jeho kosti svými —
a v té směsi divých hlasů

převládala hymna duchu
větší stále, jako bouře,
jásala v ní tráva dolů,
duby srázů, hvězdné světy,
obloha a nekonečnost
Alleluja! Alleluja!

Ráno v strachu tiše vešli
do jeskyně všichni bratři:
Prokop ležel na svém loži
bez pohnutí, v jeho tváři
trůnil klid a úsměv vlídný.
Otvorem, jímž druhdy po tmě
vyrazila smečka ďáblů,
rinulo se zlaté světlo
s červánkovým bledým nachem,
polilo tvář poustevníka
divným leskem. Bylo ticho:
u lože jen jako druhdy
s hlasem mechu důvěřivě
lesní králíci si hráli.

XVI.

ÚTĚK.

vichrem liják svatbu slaví,
hrom jim k tomu tluče v buben,
blesky jsou jim pochodněmi.
Jak to padá z hustých mračen,
jak to hvízdá šumným borem,
hučí, píská, stená, výská
pouští, lesy, úpí v skalách
a krůpěje deště v tanci
poskakují divým tryskem.
jaký vír a jaká vřava!

Co to letí nade hvozdy
jako dlouhé šedé stíny?
Co se míhá nad propastmi
postavy jak tajuplné?
Co přes tesů holé lebky
točí se jak v plachém zmatku?
Jsou to mračna různotvárná,
bouř jež honí bičem blesků
ze dna moře kolem světa?
Mračna z dálky, ale z blízka
z mračen těch se ruce vinou,
černé nohy, dračí křídla.
Bože, to je smečka ďáblů!
Kam to letí této noci?
Letí dále, letí dále
nad údoly, nade hvozdy,
blesk před nimi, hrom za nimi,
obrovitý stín je vede;
vlasy jeho temnou nocí
rozlity jsou jako mračna,
oči jeho temnou nocí
svítí stále, žhavé blesky,
ústa jeho temnou nocí
hlaholí jak hrom a vichr.

Stanuli. Pod nimi v lese
Sázavský čněl klášter k nebi,
okna chrámu osvícena;
na hodinkách dleli mniši,
zpěvu jejich ohlas zmíral
v bouři živlů — ale běda,
zpěv ten otců nezněl řečí.
Jak pád v lesy — zastenaly
staré kmeny, zalomily
větvemi a naříkaly:
Prokope, kde práce tvoje,
sluho boží, kde tvá snaha?
Přišli Němci, cizozemci.

vyhnali tvé vlaštovice,
usedli v jich teplé hnízdo,
a my nyní echem smutným
opáčíme v pustých skalách
cizích zpěvů cizí ohlas.
Prokope, kde práce tvoje?
vyhnals ďábly, vyžeň Němce!«

Tak pod větrů ostrým bičem
stenal prales, zněla skála.
Tu se z mračen dolů snesl
onen stín a volal v mračno:
»Roto ďáblů, jménem Boha
jediného, vševladného,
Prokop, já jsem vymrskal tě
z hlubin tmy, ve souhlas boží,
bys mne ve všem poslouchala.
Obsaď okna, obsaď dvéře!
já vyženu mnichy z chrámu,
ty je vyžeň z české země!«

A již stanul velký, děsný,
u klášterních dveří stanul.
Ďábli klášter obsadili,
mračny pály oči jejich,
z blesků splítali si důtky,
těšili se na tu honbu,
zavyli a zaštěkali.

Udeřil svou berlou Prokop
na klášterní těžkou bránu,
ta se z kořen rozletěla;
na prahu stál svého chrámu,
až ku stropu sahal hlavou.
Umlkli hned zpívající
mniši v kůru, pobouřeni

cizí k sobě dělí řeči.
»Zas ten zjev! hle zas ten přelud!«

Nejsem zjev a nejsem přelud,
Prokop já jsem, sluha boží,
první opat monastýru,
odkud hněvně vyhnali jste
moje syny, moje bratry;
strážce jsem té země české,
jejíž jazyk rváti chcete
lidu z úst a poněmčit jej.
Vstal jsem z hrobu, prosil Boha,
neboť nelze děl se dívat,
co ta vaše chasa tropí
zde, na místě svatých činů,
zde, na místě velké práce,
divů, kterých nechápete.
Dvakrát zjev můj varoval vás
darmo — vždycky k plným číším
navrátil se celý konvent,
teď již mlčím. Ale vari
odsud, z Prahy, z celé země!«

Zdál se růsti v nekonečnost,
berlou tepal je a bleskem,
lítal chrámem jako fantom,
a když rozbil svoji berlu
o tučná všech mnichů záda,
jako druhdy strhl s beder
provaz svůj a důtky spletl,
zpíval hlasně, jako bouře
bil a mlátil v svatém hněvu.
Rázem v útěk vstali mniši,
breviře a žaltáře své
opustili v jednom zmatku.

o překot se hnali k dveřím,
v chumáč jeden tam se stiskli,
každý chtěl být první venku.
V této tísni znova Prokop
pral je vzadu, tak že sborem
skákali jak kozli bujní.
Ale venku — třikrát běda!
mračna padla na ně s nebe,
z mračen spáry, nohy, křídla,
žhavé důtky, smích a výskot;
již to jelo, spělo, hřmělo
přes bradla a přes výmoly,
přes tesy a skalné strže,
nikde stání, dál a dále.
V dvojí tlum se rozdělili,
k Šumavě a Krkonošům,
dvojím proudem Němce hnali
z české země. Divá jízda!
Na cestu jim blesky plály,
hvozd pod nimi stenal, úpěl,
jako proutí ohýbaly
stověké se staré duby,
se skal valily se řeky.
Jako tlumy černých mraků
s mnichy ďábli, těžko bylo
rozeznat je, letli vírem
a zmizeli v temné noci . . .

Prokope! víš lip než básník,
jemuž pero padá z ruky
pohnutím, ba mnohem lépe,
že bys poznovu měl vstáti
vyčistit zas českou zemi,
vykoupit, ji osvobodit!
Zapomněl jsi na nás, otce,
či se stydíš za své vnuky?

Rozpomeň se, nedej zhynouti
nám všem i budoucím Čechům,
dokud budou pamětliví
dědictví svých velkých otců.
Budiž s námi a tvou paměť
žehnat budem vděčným slovem
až do příštích, pozdních věků!

